

MASTER'S THESIS

Persoonlijke aansprakelijkheid van een bestuurder jegens de achtergebleven schuldeisers van een geturboliquideerde (besloten) vennootschap.

Over omstandigheden die bij een turboliquidatie kunnen leiden tot het vaststellen van de ernstig verwijtmaatstaf in het kader van de persoonlijke aansprakelijkheid van de bestuurders jegens schuldeisers o.g.v. art. 6:162 BW.

Anoniem

Award date:

2021

Awarding institution:

Department of Private Law

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 24. Mar. 2023

Open Universiteit
www.ou.nl

Persoonlijke aansprakelijkheid van een bestuurder jegens de achtergebleven schuldeisers van een geturboliquideerde (besloten) vennootschap.

Over omstandigheden die bij een turboliquidatie kunnen leiden tot het vaststellen van de ernstig verwijtmaatstaf in het kader van de persoonlijke aansprakelijkheid van de bestuurders jegens schuldeisers o.g.v. art. 6:162 BW.

- naam:
- studentnummer:
- begeleider: M. Reumers
- woonplaats: Papendrecht
- e-mailadres:
- telefoonnummer: 0651751185
- de datum waarop de scriptie is ingeleverd: 3 november 2021

Aantal woorden: **16.462**

“Het bestuurdersaansprakelijkheidsrecht vormt een kader waarbinnen de bestuurder kan en mag besturen en waarbinnen de bestuurder mag verwachten niet persoonlijk aansprakelijk te worden gesteld”.¹ (Mr. W.A. Westenbroek)

¹ W.A. Westenbroek, *Bestuurdersaansprakelijkheid in theorie. Over rechtsvorming en taal, onbehoorlijk bestuur, onrechtmatige daad en ernstig verwijt*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 2.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	4
Aanleiding tot het onderzoek en introductie onderzoeksonderwerp.....	4
Structuur van dit onderzoek.....	6
Methodologie en normatief kader.....	6
Relevantie van het onderzoek.....	7
Hoofdstuk 1 Turbolicliquidatie conform art. 2:19 lid 4 BW.....	9
Paragraaf 1 Het begrip ‘turbolicliquidatie’.....	9
Paragraaf 2 Wetsgeschiedenis.....	9
Paragraaf 3 Conceptwetsvoorstel turbolicliquidatie.....	11
Paragraaf 4 De analyse van de te nemen stappen bij de turbolicliquidatie.....	13
Paragraaf 4.1 De voorfase van de turbolicliquidatie.....	13
Paragraaf 4.2 Het bevoegde orgaan van de vennootschap.....	14
Paragraaf 4.3 Rechtsvoorwaarde ‘geen baten op het tijdstip van ontbinding’.....	15
Paragraaf 4.4 Rechtsgevolg ‘de vennootschap houdt op te bestaan’.....	18
Paragraaf 5 De keuze tussen het faillissement en een turbolicliquidatie.....	18
Hoofdstuk 2 Toetsingsmaatstaven voor een ernstig persoonlijk verwijt bij een turbolicliquidatie..	21
Paragraaf 1 Externe bestuurdersaansprakelijkheid op grond van art. 6:162 BW.....	22
Paragraaf 1.1 Algemene situaties die kunnen leiden tot onbehoorlijk bestuur van een bestuurder op grond van art. 6:162 BW jegens de schuldeisers van de vennootschap.	22
Paragraaf 1.2 De ernstig verwijtmaatstaf.....	24
Paragraaf 2 Analyse van de jurisprudentie omtrent turbolicliquidatie.....	25
Paragraaf 2.1 Toetsingsmaatstaven voor een ernstig persoonlijk verwijt in de eerste situatie.....	25
Paragraaf 2.1.1 Beklamelnorm.....	25
Paragraaf 2.1.2 De financiële situatie van de vennootschap.....	26
Paragraaf 2.2 Toetsingsmaatstaven voor een ernstig persoonlijk verwijt in de tweede situatie.....	27
Paragraaf 2.2.1 Zekerheid voor de schuldeisers.....	27
Paragraaf 2.2.2 Het toewerken naar een turbolicliquidatie.....	28
Paragraaf 2.2.3 Selectieve betalingen.....	30
Paragraaf 3 Tussentijdse conclusie op basis van de gevonden jurisprudentie.....	31
Hoofdstuk 3. Mogelijkheden tot risicoafdekking.....	33
Paragraaf 3.1 Een duidelijke taakverdeling.....	33

Paragraaf 3.2 Informeren schuldeisers en exoneratiebeding.....	33
Hoofdstuk 4. Aanbeveling.....	35
Paragraaf 4.1 Aanbevelingen voor de (rechts)praktijk.	35
Paragraaf 4.2 Antwoord op de centrale vraag.....	36
Literatuurlijst	38
Boeken	38
Parlementaire documenten.....	39
Elektronische bronnen	40
Jurisprudentie.....	41

Inleiding.

Aanleiding tot het onderzoek en introductie onderzoeksonderwerp.

Misstanden door onbehoorlijk bestuur bij vennootschappen is een vaak terugkomend onderwerp in de media. De bestuurders, die betrokken zijn bij dat soort misstanden en die dus hun bestuurlijke taken binnen deze vennootschap onbehoorlijk hebben uitgevoerd, kunnen onder bepaalde omstandigheden persoonlijk aansprakelijk gesteld worden voor de schade die de schuldeisers van deze vennootschap lijden.² De schuldeisers kunnen bijvoorbeeld een vordering tegen deze bestuurders instellen op grond van art. 6:162 BW in geval van onbehoorlijke taakvervulling bij de beëindiging van de vennootschap.³ Om hun aansprakelijkheidsrisico's te beperken dienen de bestuurders bij het besturen van de vennootschap daarom rekening te houden met de omstandigheden die kunnen leiden tot een onbehoorlijke taakvervulling bij de beëindiging van de vennootschap.⁴

Door de financiële gevolgen van de coronacrisis heeft de minister voor Rechtsbescherming een verwachting uitgesproken dat een aantal ondernemers binnenkort hun bedrijf gaat beëindigen via turboliquidatie.⁵ Een turboliquidatie conform art. 2:19 lid 4 BW kan een aantrekkelijke optie zijn vanwege het snelle karakter van deze ontbindingswijze.⁶ Het snelle karakter van een turboliquidatie heeft alles te maken met het feit er voor beëindiging van het bestaan van een vennootschap, na de ontbinding, geen vereffening is vereist.⁷ Krachtens het besluit van de algemene vergadering houdt de vennootschap op te bestaan maar dan wel op voorwaarde dat er geen baten aanwezig zijn.⁸ Tegelijkertijd kan een turboliquidatie van de vennootschap een minder aantrekkelijke optie zijn voor de schuldeisers, omdat de schulden van de achtergebleven schuldeisers van de vennootschap onbetaald blijven en het bedrijf waarop deze schuldeisers deze schade in beginsel moeten verhalen niet meer bestaat.⁹

In een standaard ontbindingsprocedure neemt de algemene vergadering van aandeelhouders (hierna: 'de algemene vergadering') het ontbindingsbesluit op grond van art. 2:19 lid 1 sub a BW. Vervolgens wordt het vermogen van de vennootschap op grond van art. 2:19 lid 5 BW vereffend door de vereffenaar.¹⁰ Hoewel er bij een turboliquidatie geen vereffening is vereist ná het ontbindingsbesluit vindt er wel degelijk een vereffening plaats. In de aanloop naar een turboliquidatie moeten doorgaans vereffeningshandelingen worden verricht om te bewerkstelligen dat de vennootschap op het moment van ontbinding geen baten meer heeft,

² M.Y. Nethé, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen*, Deventer: Kluwer 2013, p. 5.

³ Art 6:162 BW en HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758, r.o. 3.2 (Ontvanger/Roelofsen).

⁴ W.A. Westenbroek, *Bestuurdersaansprakelijkheid in theorie. Over rechtsvorming en taal, onbehoorlijk bestuur, onrechtmatige daad en ernstig verwijt*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 1.

⁵ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021, p. 3-4.

⁶ S. Renssen, *De turboliquidatie van de besloten vennootschap*, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 3.

⁷ Art. 2: 19 lid 4 BW.

⁸ Art. 2: 19 lid 4 BW en J.B. Huizink, *Rechtspersoon, vennootschap en onderneming*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 379.

⁹ M.J. Kroeze, L. Timmerman & J.B. Wezeman, *De kern van het ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 217.

¹⁰ Zie ook art. 2:19 lid 6 BW en art. 2:23 BW.

omdat 'het ontbreken van baten' een voorwaarde is van art. 2:19 lid 4 BW. Dientengevolge rijst een vraag: welk orgaan heeft 'deze constateringsbevoegdheid' met betrekking tot de aanwezigheid van baten bij de vennootschap?¹¹

In deze scriptie wordt ervan uitgegaan dat bij een turboliquidatie de beantwoording van de vraag of er nog baten aanwezig zijn in de vennootschap, in de praktijk, veelal bij het bestuur zal liggen.¹² Ten eerste, omdat in de tweede volzin van art. 2:19 lid 4 BW te lezen valt dat het bestuur aan het handelsregister een opgave doet van het feit dat de rechtspersoon geen baten meer heeft op het tijdstip van zijn ontbinding. De bestuurder is zodoende nauw betrokken bij de uitvoering van het ontbindingsbesluit. Ten tweede is het voeren van een financiële administratie een bestuurstaak waardoor het voor de hand ligt dat in de praktijk de bestuurders zullen bepalen of een rechtspersoon nog baten heeft voorafgaand het ontbindingsbesluit.¹³ Het voorgaande in overweging genomen kan mijns inziens gesteld worden dat het bestuur, in de praktijk, bij de uitvoering van het proces rondom de turboliquidatie het constateringsbevoegde orgaan is ten aanzien van het moment waarop de rechtspersoon geen baten meer heeft.¹⁴

In deze scriptie gaat het dan ook om de vraag: welke omstandigheden dragen bij aan de toerekenbaarheid van het onbehoorlijk bestuur aan een bestuurder en daarmee leiden tot een persoonlijk ernstig verwijt bij een turboliquidatie jegens de schuldeisers op grond van art. 6:162 BW? Met andere woorden onder welke omstandigheden kan het handelen of nalaten van het bestuur of een bestuurder tot ernstig verwijtbaarheid leiden indien een vennootschap wordt geturboliquideerd.

Door het in kaart brengen van de externe aansprakelijkheidsrisico's voor het bestuur worden uiteindelijk nadere criteria geformuleerd voor het onrechtmatig handelen van bestuurders jegens de schuldeisers van de vennootschap in geval van een turboliquidatie. In de uitleiding volgen aanbevelingen voor de (rechts)praktijk waarmee de positie van de bestuurders versterkt kan worden bij een turboliquidatie; een en ander tegen de achtergrond van het nieuwe conceptwetsvoorstel turboliquidatie.¹⁵

¹¹ M.J. Kroeze, L. Timmerman & J.B. Wezeman, *De kern van het ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 217.

¹² S. Rensen, *De turboliquidatie van de besloten vennootschap*, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 4-5.

¹³ J.B. Huizink, *Rechtspersoon, vennootschap en onderneming*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 186 en art. 2:10 BW.

¹⁴ S. Rensen, *De turboliquidatie van de besloten vennootschap*, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 67-69.

¹⁵ Met dit conceptwetsvoorstel beoogt de wetgever wijzigingen door te voeren in Boek 2 van het BW wat betreft turboliquidatie. Voor aanvullende informatie zie paragraaf 3 van hoofdstuk 1 van deze scriptie. Het doel van dit conceptwetsvoorstel is het vergroten van transparantie bij turboliquidatie en om de rechtsbescherming van de positie van de schuldeisers te verbeteren. Ministerie van Justitie en Veiligheid S. Dekker, 'Kamerbrief over voorgenomen wetswijziging Turboliquidatie van rechtspersonen', rijksoverheid.nl 7 oktober 2019.

Structuur van dit onderzoek.

Met name in gevallen wanneer het vermogen van de vennootschap in de voorfase van de turboliquidatie door het bestuur onbehoorlijk is afgewikkeld, kan het bestuur externe aansprakelijkheidsrisico's lopen jegens de schuldeisers.¹⁶ In de literatuur worden twee situaties geschetst waarin in de praktijk onbehoorlijke afwikkeling van het vermogen van de vennootschap aan de orde kan zijn, in die zin dat daardoor schuldeisers benadeeld kunnen worden. Ten eerste kan er een situatie ontstaan waarin het faillissement van de vennootschap geboden maar volgens het bestuur niet gewenst is. In zulke gevallen is het niet uit te sluiten dat het bestuur zal proberen het vermogen van de vennootschap te vereffenen teneinde de vennootschap turbo te liquideren en om zodoende het faillissement te vermijden.¹⁷ Ten tweede kan er sprake zijn van de benadeling van de schuldeisers in de situaties zoals bepaald door de Hoge Raad in het arrest *Ontvanger/Roelofsen*, waarover verderop meer.¹⁸

Met de in de vorige alinea geschetste situaties als uitgangspunt wordt in deze scriptie gezocht naar de omstandigheden/toetsingsmaatstaven die bij een turboliquidatie tevens kunnen leiden tot het toerekenen van onrechtmatig handelen of nalaten aan het bestuur of een bestuurder. Waarbij ieder hoofdstuk aanvangt met een inleiding. Hoofdstuk 2 wordt tevens afgesloten met een korte conclusie, omdat in dit hoofdstuk een uitgebreide jurisprudentieanalyse is uitgevoerd en ter bevordering van de leesbaarheid van de tekst een korte samenvatting op zijn plaats is.

In hoofdstuk 1 wordt turboliquidatie als ontbindingswijze beschreven. Er wordt kort ingegaan op de wetshistorie van art. 2:19 lid 4 BW én het (nieuwe) conceptwetsvoorstel, waarna de wettekst van art. 2:19 lid 4 BW grondig wordt geanalyseerd. Daarnaast wordt er een antwoord gezocht op de vraag: in welke gevallen het faillissement van een vennootschap geboden is? In hoofdstuk 2 wordt aan de hand van de jurisprudentie bepaald welke omstandigheden bij turboliquidaties een rol hebben gespeeld bij het beoordelen van kennelijk onbehoorlijk bestuur en de ernstig verwijtmaatstaf. In dit hoofdstuk worden allereerst de algemene situaties besproken die kunnen leiden tot onbehoorlijk bestuur. Daarna worden aan de hand van de jurisprudentie de omstandigheden besproken waarop de ernstig verwijtmaatstaf en de toerekenbaarheid van onbehoorlijk bestuur worden beoordeeld. Vervolgens behandelt hoofdstuk 3 beknopt de mogelijkheden tot risicoafdekking. Tot slot volgen in hoofdstuk 4 een aanbeveling voor de rechtspraak en een antwoord op de centrale vraag.

Methodologie en normatief kader.

In dit onderzoek staat de besloten vennootschap centraal (hiervoor en verder ook aan te duiden als de 'vennootschap'), omdat conform het 'Rapport analyse turbo liquidaties' van het Ministerie van Financiën deze rechtsvorm de meest voorkomende rechtsvorm is waarvoor een turboliquidatie wordt gebruikt.¹⁹ De focus van dit onderzoek ligt daarbij met name op de voorfase van het (turbo-)liquidatieproces waarin veelvuldig in zekere zin ook een vereffening van het vermogen van de vennootschap plaatsvindt.

¹⁶ Ministerie van Justitie en Veiligheid S. Dekker, 'Kamerbrief over voorgenomen wetwijziging Turboliquidatie van rechtspersonen', rijksoverheid.nl d.d. 7 oktober 2019, p. 3.

¹⁷ Het faillissement kan bijvoorbeeld tot reputatieschade van de hele groep leiden. Zie ook S. Renssen, *De turboliquidatie van de besloten vennootschap*, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 3.

¹⁸ HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758, r.o. 3.5 (*Ontvanger/Roelofsen*).

¹⁹ Ministerie van Financiën, 'Analyse (turbo)liquidaties', rijksoverheid.nl 7 oktober 2019, p. 6.

Bij het selecteren van de relevante informatie gaat het met name om de jurisprudentieanalyse en de daaruit te ontwaren omstandigheden/toetsingsmaatstaven die kunnen leiden tot onbehoorlijke taakvervulling en de verwijtbaarheid daarvan aan het bestuur in de voorfase van de turboliquidatie van een vennootschap. Daarnaast gaat het om de analyse van de wet, (rechts)wetenschappelijke artikelen en de literatuur over het onderwerp ‘turboliquidatie’.

Relevantie van het onderzoek.

In de afgelopen jaren maar ook vrij recent is er veel aandacht besteed aan het onderwerp ‘turboliquidatie’ in de media.²⁰ Deze belangstelling voor de turboliquidatie en regelmatige misbruik van deze ontbindingswijze jegens de schuldeisers van de vennootschap hebben geleid tot een conceptwetsvoorstel ‘Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod’ (hierna het ‘conceptwetsvoorstel’). Met dit conceptwetsvoorstel beoogt de wetgever de rechtsbescherming van de schuldeisers te versterken onder meer door de transparantie van het turboliquidatie-proces te vergroten.

Op basis van dit conceptwetsvoorstel krijgt het openbaar ministerie de bevoegdheid om in een reguliere civiele verzoekschriftprocedure een bestuursverbod op te laten leggen aan de bestuurders, die onbehoorlijke taakvervulling hebben verricht bij het turbo liquideren van een vennootschap, met de onrechtmatige benadeling van de schuldeisers als gevolg.²¹ Dit zal het geval zijn wanneer wordt aangetoond dat één of meer schuldeisers aanmerkelijk zijn benadeeld door de handelingen van het bestuur bij het turboliquideren van de vennootschap. Met dit voorgestelde bestuursverbod beoogt de wetgever dus onder andere te voorkomen dat de bestuurders, die betrokken zijn geweest bij malafide turboliquidaties, de benadeling van de schuldeisers voortzetten in een nieuw op te richten rechtspersoon.²²

²⁰ Rendement BV, ‘Bestuurder bv aansprakelijk na turboliquidatie’, rendement.nl 11 augustus 2020 en S. Eikelenboom & V. van der Boon, ‘Actie tegen nieuwe fraudevorm met ‘plof-bv’s’, fd.nl d.d. 5 september 2016.

²¹ De Minister voor Rechtsbescherming, ‘Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod’, overheid.nl 28 juni 2021, p. 7.

²² De Minister voor Rechtsbescherming, ‘Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod’, overheid.nl 28 juni 2021, p. 10.

In dit conceptwetsvoorstel heeft de Minister voor Rechtsbescherming tevens een verwachting uitgesproken dat het bestuursverbod tot nieuwe gerechtelijke procedures zal leiden.²³ De rechter zal zijn beoordeling veelal baseren op een afweging van alle omstandigheden van het geval.²⁴ Vanwege de ingrijpende aard van dit bestuursverbod is het daarom van belang om de omstandigheden die leiden tot de toerekenbaarheid van een onbehoorlijke taakvervulling aan een bestuurder bij een turboliquidatie in kaart te brengen, teneinde de rechtspositie van de bestuurders weer helder te hebben en zodoende te versterken.

²³ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021, p. 12.

²⁴ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021, p. 15.

Hoofdstuk 1 Turboliquidatie conform art. 2:19 lid 4 BW.

In dit hoofdstuk wordt art. 2:19 lid 4 BW grondig geanalyseerd. Allereerst wordt in paragraaf 1 de term ‘turboliquidatie’ geanalyseerd op basis van de wettekst. Vervolgens wordt in paragraaf 2 de parlementaire geschiedenis omtrent art. 2:19 lid 4 BW kritisch besproken. Zo zal het duidelijk worden dat de rol van de bestuurders in dit ontbindingsproces rondom een turboliquidatie enigszins ondoordacht is ingevoerd door de wetgever. In paragraaf 3 wordt het conceptwetsvoorstel turboliquidatie uitgebreid toegelicht. De te nemen stappen bij de turboliquidatie en de wettekst van art. 2:19 lid 4 BW met de daarin geformuleerde voorwaarden voor het turboliquideren van een vennootschap worden ontleed in paragraaf 4. Daarbij wordt met name ingegaan op de belangrijkste voorwaarde: het ontbreken van baten. Aangezien de aanwezigheid van schulden en enige baten een reden kan zijn om over te gaan tot het aanvragen van een faillissement in plaats van tot een ontbinding, wordt vervolgens in paragraaf 5 van dit hoofdstuk onderzocht in welke gevallen het faillissement van de vennootschap geboden is.

Paragraaf 1 Het begrip ‘turboliquidatie’.

De ontbindingswijze die bekend staat onder de noemer ‘turboliquidatie’ maakt onderdeel uit van art. 2:19 BW. In dit artikel worden de situaties opgesomd waarin de vennootschap ontbonden kan worden en worden de gevolgen van de ontbinding bepaald. Lid 4 van dit artikel heeft specifiek betrekking op de zogenoemde ‘turboliquidatie’. Hoewel het woord ‘turboliquidatie’ als zodanig niet wordt genoemd in de tekst van art. 2:19 lid 4 BW, is het een term die in de literatuur en in de praktijk wordt gebruikt voor de wijze van ontbinding van een vennootschap zonder dat er opvolgend een vereffening van het vermogen van de vennootschap is vereist.²⁵ De wetstekst van art. 2:19 lid 4 BW luidt als volgt:

*‘Indien de rechtspersoon **op het tijdstip van zijn ontbinding geen baten meer heeft, houdt hij alsdan op te bestaan.** In dat geval doet het bestuur of, bij toepassing van artikel 19a, de Kamer van Koophandel, daarvan opgave aan de registers waar de rechtspersoon is ingeschreven.’* (accentuering is gedaan door Kristina Semenchenko)

Omdat de vennootschap geen baten meer heeft ten tijde van haar ontbinding, is er alsdan ook niks te vereffenen en houdt zij met het ontbindingsbesluit op te bestaan. Na het ontbindingsbesluit vindt er dus geen vereffening plaats conform art. 2:23 e.v. BW. Aangezien vereffening een belangrijk onderdeel is van het liquidatieproces maar er bij een turboliquidatie geen sprake is van een vereffening als zodanig is het om deze reden juridisch correcter om te spreken van een ‘turbo-ontbinding’ in plaats van een ‘turboliquidatie’.²⁶ Niettemin wordt ook in deze scriptie voorkeur gegeven aan de term ‘turboliquidatie’, omdat ‘turboliquidatie’ als term in de praktijk zeer gangbaar is.

Paragraaf 2 Wetsgeschiedenis.

Het huidige art. 2:19 lid 4 BW is ingevoerd in 1994. De wetgever vond het noodzakelijk om een eenvoudige ontbindingswijze in te voeren voor de rechtspersonen die hun werkzaamheden hebben beëindigd of die nooit actief zijn geweest.²⁷ Deze rechtspersonen worden door de wetgever ook wel aangeduid als ‘lege vennootschappen’ en hebben in de regel zeer weinig tot

²⁵ Art. 2:23 e.v. BW.

²⁶ J. Roest, in: *T&C BW 2014*, art. 2:19 BW, aant. 5.

²⁷ *Kamerstukken II 1991/92*, 22 482, 3, p. 1.

geen activa.²⁸ Turboliquidatie als vereenvoudigde ontbindingswijze conform art. 2:19 lid 4 BW is dus met name ingevoerd door de wetgever als ontbindingsmogelijkheid voor (lege) vennootschappen waarin niets meer te vereffenen valt.²⁹

Blijkens de parlementaire geschiedenis kunnen 'lege vennootschappen' bijvoorbeeld ontstaan in situaties waarin de enig aandeelhouder/directeur met pensioen is gegaan of is overleden waardoor er geen ondernemingsactiviteiten meer plaatsvinden in het bedrijf.³⁰ Verder volgt uit de parlementaire geschiedenis dat art. 2:19 lid 4 BW is ingevoerd voor een situatie waarin het voortbestaan van lege vennootschappen eerst een bepaalde functie had maar uiteindelijk die functie nooit heeft vervuld en dus nooit enige ondernemingsactiviteiten heeft ontplooid, bijvoorbeeld omdat de oorspronkelijke plannen om een of andere reden niet door zijn gegaan.³¹

In de parlementaire stukken wordt vooral gesproken over art. 2:19a BW³² en nauwelijks over de ontbindingswijze conform art. 2:19 lid 4 BW, omdat de focus van het wetsvoorstel destijds primair lag op de administratieve ontbinding van een lege vennootschap door de Kamer van Koophandel.³³ Beide artikelen zijn door de wetgever met name ingevoerd ter opschoning van het handelsregister. Het in de registratie opgenomen blijven van lege vennootschappen brengt immers kosten met zich mee terwijl de jaarlijkse bijdrage aan het handelsregister vaak niet meer wordt betaald.³⁴ De Kamer van Koophandel kreeg daarom de mogelijkheid om conform art. 2:19a BW of art. 2:19 lid 4 BW lege vennootschappen te ontbinden.

De wetgever hoopte dat de Kamer van Koophandel door het administratief ontbinden van lege vennootschappen malafide praktijken in verband met deze vennootschappen kon voorkomen.³⁵ De aandelen in lege vennootschappen werden namelijk vaak doorverkocht zonder dat er was voldaan aan het vereiste van het volgestorte (minimum)aandelenkapitaal.³⁶ Het gevolg daarvan was dat de schuldeisers van de vennootschap werden misleid, omdat tegenover het in de statuten opgenomen geplaatste kapitaal geen of onvoldoende (liquide) middelen aanwezig waren.³⁷

Hoewel valide, kan men zich afvragen in hoeverre beide argumenten nog steeds actueel zijn. Het vereiste van het minimumkapitaal voor de besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid is met de invoering van De Wet Flex-BV in 2012 verdwenen. Met het verdwijnen van het vereiste van het minimumkapitaal wordt daarom in de praktijk vaak een (symbolisch) laag bedrag openomen voor het geplaatst kapitaal. De daarmee beoogde bescherming van de schuldeisers, met het geplaatst kapitaal als zekerheidsstelling, is daardoor afgenomen.³⁸ Ten aanzien van de administratieve opschoning van het handelsregister door de Kamer van

²⁸ *Kamerstukken II 1991/92, 22 482, 3, p. 1-2.*

²⁹ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 5.

³⁰ *Kamerstukken II 1991/92, 22 482, 3, p. 2.*

³¹ *Kamerstukken II 1991/92, 22 482, 3, p. 2.*

³² Art. 2:19a BW gaat over de administratieve ontbinding van de rechtspersonen door de Kamer van Koophandel.

³³ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 22.

³⁴ *Kamerstukken II 1991/92, 22 482, 3, p. 2-3.*

³⁵ *Kamerstukken II 1991/92, 22 482, 3, p. 2.*

³⁶ *Kamerstukken II 1991/92, 22 482, 3, p. 2.*

³⁷ *Kamerstukken II 1991/92, 22 482, 3, p. 2.*

³⁸ M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 197.

Koophandel laat een recent onderzoek van de Belastingdienst zien dat de Kamer van Koophandel nauwelijks overgaat tot turboliquidaties.³⁹

Paragraaf 3 Conceptwetsvoorstel turboliquidatie.

Met het conceptwetsvoorstel 'Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod' (hierna: het 'conceptwetsvoorstel' of het 'conceptwetsvoorstel turboliquidatie') tracht de wetgever vooral het proces rondom turboliquidaties transparanter te maken, de verantwoording daarover te verbeteren, alsmede de mogelijkheid te introduceren om een civielrechtelijk bestuursverbod op te leggen.⁴⁰ De wetgever hoopt met deze verbeteringen van het proces rondom turboliquidatie situaties waarin turboliquidatie wordt misbruikt, met de benadeling van de schuldeisers als gevolg, tegen te gaan. Deze wetwijzigingen beschermen daarom met name de belangen van de schuldeisers. Uiteindelijk betekent dit concreet dat de schuldeisers in geval van een turboliquidatie meer houvast krijgen om te kunnen beoordelen of er sprake is van misbruik van bevoegdheid door de bestuurders.⁴¹

Men kan zich afvragen waarom de wetgever de focus legt op een misbruik van bevoegdheid door de bestuurders terwijl het toch de algemene vergadering is, die uiteindelijk beslist over de ontbinding van de vennootschap en daarmee ook over het einde van de vennootschap. Evenwel spelen de bestuurders een belangrijke rol bij het toewerken naar een turboliquidatie en het beslissen of er nog wel baten aanwezig zijn (zie hierover verder paragraaf 4.2).⁴² De wetgever onderkent dit en heeft om deze redenen het voornemen om onder andere art. 2:19c lid 1 sub a, b en c BW in te voeren.⁴³

Art. 2:19c lid 1 sub a, b en c BW zal tijdelijk van aard zijn en zal vanaf het moment van inwerkingtreding (waarvan de datum nog onbekend is) twee jaar gelden.⁴⁴ Dit artikel beschrijft drie specifieke gevallen waarin het bestuursverbod opgelegd kan worden door de rechter. Deze drie gevallen doen zich voor tegen de achtergrond dat de vennootschap is ontbonden door een ontbindingsbesluit conform art. 2:19 lid 1 sub a BW én gelijktijdig is beëindigd op grond van art. 2:19 lid 4 BW wegens het ontbreken van baten, maar met de benadeling van de schuldeiser(s) als gevolg.⁴⁵ Zo wordt het voor het openbaar ministerie mogelijk om de rechter te verzoeken het

³⁹ Ministerie van Financiën, 'Analyse (turbo)liquidaties', overheid.nl 19 september 2019, p. 5-6.

⁴⁰ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Voorontwerp. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021.

⁴¹ 'Betere bescherming schuldeisers bij snelle ontbinding bedrijven', rijksoverheid.nl 7 oktober 2019.

⁴² S. Renssen, *De turboliquidatie van de besloten vennootschap*, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 67-69.

⁴³ In gevallen waarin de rechtspersoon is ontbonden conform art. 19 lid 1 sub a BW jo art. 19 lid 4 BW.

⁴⁴ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Voorontwerp. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021.

⁴⁵ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021, p. 14.

bestuursverbod op te leggen in de volgende drie gevallen, die zich afzonderlijk van elkaar dan wel gezamenlijk voordoen:⁴⁶

- Indien de bestuurder in geval van een ontbinding overeenkomstig artikel 2:19 lid 1 sub a BW niet heeft voldaan aan de verantwoordingsverplichtingen uit artikel 2:19b lid 1 BW;⁴⁷
- Indien de bestuurder doelbewust namens de rechtspersoon rechtshandelingen of feitelijke handelingen heeft verricht of nagelaten, waardoor één of meer schuldeisers aanmerkelijk zijn benadeeld;⁴⁸ of
- indien de bestuurder in de twee voorafgaande jaren, ten minste tweemaal eerder betrokken was bij een beëindiging van een rechtspersoon op een wijze als bedoeld in artikel 2:19b lid 1 BW en daarvan deze bestuurder persoonlijk een ernstig verwijt treft van het geheel of gedeeltelijk onbetaald blijven van één of meer schuldeisers.⁴⁹

Aan de hand van de zojuist geschetste situaties wordt het duidelijk dat de bestuurder het vermogen van de vennootschap in elk geval onbehoorlijk afwikkelt indien hij doelbewust namens haar rechtshandelingen of feitelijke handelingen verricht of nalaat, waardoor één of meer schuldeisers aanmerkelijk zijn benadeeld. De wetgever geeft hiermee nadrukkelijk aan dat achterlating van de schuldeisers bij een turbo te liquideren vennootschap geen al te licht genomen beslissing moet zijn. Gezien de nadruk die de wetgever op de belangen van de schuldeisers legt is het niet uit te sluiten dat, in het licht van dit conceptwetsvoorstel, dit ook als toetsingsmaatstaf door de rechter gebruikt zal worden bij het beoordelen van de aansprakelijkheid van de

⁴⁶ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021, p. 15.

⁴⁷ De verplichtingen bestaan uit het opstellen en vastleggen van een slotbalans, het opstellen van een verklaring waarom er geen vermogen meer op de balans staat, het opstellen van een slotuitdelingslijst, het geven van meer inzicht in de jaarrekeningen over de vennootschap, het deponeren van een aantal stukken bij de Kamer van Koophandel, het informeren van de schuldeisers dat de vennootschap aan haar deponeringsplicht heeft voldaan. De Minister voor Rechtsbescherming, 'Voorontwerp. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021, p. 1-2.

⁴⁸ De termen 'doelbewust' en 'aanmerkelijke benadeling' spelen een belangrijke rol bij het beoordelen van de benadeling. Daarbij levert een paulianeuze handeling in de zin van art. 3:45 BW op zichzelf onvoldoende grond voor een bestuursverbod. Wat wel een bestuursverbod op zou kunnen leveren is het doelbewust ontvreemden van baten van de vennootschap met als doel deze vennootschap te turboliquideren. De Minister voor Rechtsbescherming, 'Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021, p. 15-16.

⁴⁹ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021, p. 15-16.

bestuurder jegens de schuldeisers op grond van onrechtmatig daad.⁵⁰

Verder benadrukt de minister voor Rechtsbescherming in het conceptwetsvoorstel dat deze regeling urgentie heeft omdat er naar verwachting en als gevolg van de uitbraak van COVID-19 virus meer turboliquidaties zullen volgen.⁵¹ De uitbraak van COVID-19 virus en de niet te voorspellen overheidsmaatregelen daarop kunnen dus ertoe leiden dat het heel snel erg slecht met een bedrijf kan gaan. In deze situatie kan een turboliquidatie op een korte termijn noodzakelijk zijn en daarom is het niet uitgesloten dat dit onder meer zou kunnen leiden tot een hogere risico op onbehoorlijke afwikkeling van het vermogen van de vennootschap door het bestuur, omdat het bestuur het vermogen van de vennootschap zal proberen snel af te wikkelen.

Paragraaf 4 De analyse van de te nemen stappen bij de turboliquidatie.

Paragraaf 4.1 De voorfase van de turboliquidatie.

In een reguliere ontbindingsprocedure met vereffening conform art. 2:19 lid 1 sub a BW jo art. 2:19 lid 5 BW blijft de ontbonden vennootschap voortbestaan voor zover dit noodzakelijk is om haar vermogen te vereffenen. Een vereffening in de zin van art. 2:23 e.v. BW is het geheel van handelingen dat nodig is om aan de schulden van de schuldeisers te voldoen en het batig saldo uit te keren aan de saldogerechtigden.⁵²

De vereffening in de reguliere ontbindingsprocedure kan vergeleken worden met de afwikkeling van het vermogen van de vennootschap in de voorfase van de turboliquidatie. Het moment waarop wordt besloten dat een turboliquidatie de juiste keuze is, maar het ontbindingsbesluit nog genomen moet worden, is immers vaak ook de uitkomst van een gefaseerde beëindiging van de vennootschap/de afwikkeling van haar vermogen.⁵³ Gesteld kan worden dat het enige verschil tussen deze twee vereffeningen is dat de afwikkeling bij een turboliquidatie plaatsvindt vóór het ontbindingsbesluit zodat de rechtspersoon daardoor geen baten meer heeft ten tijde van dat besluit.⁵⁴ Niettemin verschillen deze twee vereffeningprocedures wezenlijk van elkaar.

Bij een vereffening in een reguliere ontbindingsprocedure spelen met name de belangen van de schuldeisers van de vennootschap een belangrijke rol.⁵⁵ Daarentegen staat bij de feitelijke afwikkeling van de vennootschap, in de voorfase van een turboliquidatie, de aanwezigheid of afwezigheid van baten én de constatering van het feit dat het vermogen van de vennootschap zo

⁵⁰ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021, p. 1.

⁵¹ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021, p. 2-3.

⁵² M.Y. Nethe, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen*, Deventer: Kluwer 2013, p. 2 en art. 2:23 e.v. BW.

⁵³ M.Y. Nethe, *Handboek Notarieel ondernemingsrecht, B.V. en N.V. Serie Van der Heijden Instituut. Turboliquidatie: oorbaar gebruik, abusievelijk gebruik en misbruik*, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 405-493.

⁵⁴ M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 597.

⁵⁵ M.Y. Nethe, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen*, Deventer: Kluwer 2013, p. 2 en art. 2:23 e.v. BW.

goed als afgewikkeld is centraal. In de aanloop naar een turboliquidatie zal het bestuur daarom eerder de volgende overwegingen in ogenschouw nemen:

- zijn de activiteiten van de vennootschap (zo goed als) beëindigd;⁵⁶
- zijn de rechtsbetrekkingen⁵⁷ van de vennootschap afgewikkeld (zijn de schulden bijvoorbeeld zoveel mogelijk betaald) en de vorderingen geïnd;⁵⁸ en
- heeft de vennootschap zeer weinig tot geen baten meer, doordat een eventueel overschot bijvoorbeeld is uitgekeerd.⁵⁹ Het eigen vermogen en de liquide middelen worden dan middels een uitkeringsbesluit van de algemene vergadering uitgekeerd aan de aandeelhouder(s).⁶⁰

In de vorige paragraaf is het echter duidelijk geworden dat de wetgever met het conceptwetsvoorstel turboliquidatie benadrukt dat de vennootschap rekening moet houden met de belangen van haar schuldeisers alvorens zij ontbonden kan worden conform art. 2:19 lid 4 BW. Daarom is het aannemelijk dat veronachtzaming van de belangen van de schuldeisers en de enkele intentie om de vennootschap leeg te halen teneinde deze zo spoedig mogelijk te turbo-liquidieren een zwaarwegende omstandigheid kan zijn voor de toerekenbaarheid van bestuurdersaansprakelijkheid op grond van art. 6:162 BW.

Paragraaf 4.2 Het bevoegde orgaan⁶¹ van de vennootschap.

De ontbinding van een vennootschap staat ter beoordeling van de algemene vergadering.⁶² De vraag naar bestuurdersaansprakelijkheid bij een turboliquidatie, terwijl het ontbindingsbesluit door de algemene vergadering wordt genomen, is daarom niet per se evident. Een vennootschap heeft echter een eigen organisatie, een bestaan dat onafhankelijk is van haar (oprichter(s) en) aandeelhouders.⁶³ Hierin heeft het bestuur de bestuurstaak om de vennootschap te besturen.⁶⁴ Het besturen is in feite niet alleen het dagelijkse bestuur maar ook de zelfstandige beleidsvorming: plannen maken voor de toekomst, strategie bepalen en beleid uitstippelen.⁶⁵ Daarom is het bestuur meestal het orgaan dat besluit of een turboliquidatie de juiste keuze is én het orgaan dat vervolgens de gefaseerde afwikkeling van het vermogen van de vennootschap afrondt in de

⁵⁶ *Kamerstukken II 1991/92*, 22 482, 3, p. 1.

⁵⁷ Een rechtsbetrekking van de vennootschap kunnen bijvoorbeeld lopende contracten zijn.

⁵⁸ M.Y. Nethé, 'Ontmantelingsakkoord: een voorstel tot invoering van een gedwongen schuldregeling voor (vrijwel) inactieve rechtspersonen', *WPNR* 2021, afl. 7324, p. 381.

⁵⁹ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Kluwer 2013, p.440-441.

⁶⁰ art. 2:216 lid 1 BW.

⁶¹ Onder een 'orgaan' van een vennootschap wordt in de literatuur doorgaans verstaan: "een uit een of meer personen bestaande functionele eenheid die door de wet of de statuten met beslissingsbevoegdheid in vennootschappelijke aangelegenheden is bekleed". P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en J. Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 24.

⁶² *Kamerstukken II 1992/93*, 22 482, 7, p. 2 en art. 2:19 lid 1 sub a BW.

⁶³ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en J. Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 438.

⁶⁴ Art. 2:239 lid 1 BW.

⁶⁵ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en J. Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 180.

voorfase van de turboliquidatie, voordat de algemene vergadering het ontbindingsbesluit neemt.⁶⁶

Daarnaast valt het beheer van het vermogen van de vennootschap onder de bestuurlijke taken.⁶⁷ Zo zullen lopende rechtsbetrekkingen, alsook de aanwezigheid van baten en schulden veelal met name bij het bestuur bekend zijn en niet bij de aandeelhouders, omdat het bestuur verantwoordelijk is voor het voeren van een (financiële) administratie.⁶⁸ Bij een turboliquidatie zal het bestuur er daarom zorg voor moeten dragen dat deze rechtsbetrekkingen, die een eventueel financieel voordeel kunnen opleveren voor de vennootschap, afgewikkeld zijn alvorens de algemene vergadering overgaat tot een turboliquidatie.⁶⁹

Nog voordat de algemene vergadering het ontbindingsbesluit op grond van art. 2:19 lid 4 BW neemt, heeft het bestuur van de vennootschap dus een belangrijke rol bij het bepalen van het moment waarop de vennootschap al dan niet nog baten heeft.⁷⁰ Bij een verkeerde interpretatie van het begrip 'baten' of een misvatting omtrent het ontbreken van baten loopt het bestuur daarom risico om aansprakelijk gesteld worden door de schuldeisers op grond van art. 6:162 BW.⁷¹

Paragraaf 4.3 Rechtsvoorwaarde 'geen baten op het tijdstip van ontbinding'.

In de voorfase van de turboliquidatie en dus tijdens de (gefaseerde) afwikkeling van het vermogen van de vennootschap kan op tweeërlei wijze voldaan worden aan de eis 'geen baten op het tijdstip van ontbinding' (zie art. 2:19 lid 4 BW):

- (i) de vennootschap heeft noch baten, noch schulden; dan wel
- (ii) de vennootschap heeft geen baten maar nog wel schulden.⁷²

De toelichting op de term 'baten' in art. 2:19 lid 4 BW vindt men niet in de wettekst. In de literatuur, maar ook in de parlementaire geschiedenis wordt de term 'baten' zeer ruim uitgelegd.⁷³ 'Baten' wordt daarin omschreven als het vermogen (activa of opbrengst uit activiteiten) maar ook als rechtsbetrekkingen van de vennootschap.⁷⁴ Ter afbakening van de definitie van baten in de zin van art. 2:19 lid 4 BW wordt in deze scriptie een analogie getrokken met de criteria zoals geformuleerd in de jurisprudentie over art. 2:23c lid 1 BW⁷⁵ waarin het begrip 'baten' ook voorkomt.⁷⁶ Immers, gezien de (pertinente) rol van het vereiste 'geen baten' in beide artikelen lijkt

⁶⁶ Asser/Maeijer/Kroeze 2-I, 2015/404.

⁶⁷ M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 276.

⁶⁸ J.B. Huizink, *Rechtspersoon, vennootschap en onderneming*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 186 en art. 2:10 BW.

⁶⁹ M.Y. Nethe, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen*, Deventer: Kluwer 2013, p. 153 en HR 26 februari 1988, ECLI:NL:HR:1988:AD0214 (Van Heek).

⁷⁰ E.J.J. van der Heijden & W.C.L. van der Grinten, *Handboek voor de naamloze en de besloten vennootschap*, Deventer: Kluwer 2013, p. 840.

⁷¹ S. Renssen, *De turboliquidatie van de besloten vennootschap*, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p.4.

⁷² C.C. Smid, 'De turboliquidatie van een vennootschap', *V&O* 2002, afl. 1, p. 11.

⁷³ H.J. de Kloe, 'Turboliquidatie: wat is een bate van de rechtspersoon in de zin van artikel 2:19 lid 4 BW?', *M&O* 2016, afl. 7, p. 162.

⁷⁴ M.Y. Nethe, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen*, Deventer: Kluwer 2013, p. 151-153.

⁷⁵ Volgens art. 2:23c lid 1 BW herleeft de rechtspersoon indien na het tijdstip waarop de rechtspersoon is opgehouden te bestaan nog een schuldeiser of gerechtigde tot het saldo opkomt of van het bestaan van een bate blijkt.

⁷⁶ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 22.

deze term dezelfde functie en strekking te hebben.⁷⁷ In deze scriptie wordt dan ook de opvatting gedeeld van Renssen en Nethe dat het begrip ‘baten’ beheerst wordt door de norm en de daarbij horende rechtsvorming van art. 2:23c lid 1 BW.⁷⁸

In de jurisprudentie omtrent art. 2:23c lid 1 BW wordt onder ‘baten’ onder andere het volgende verstaan: “een vernietiging van een paulianeuze rechtshandeling, een bankgarantie, een mogelijke toewijzing van veroordeling in de proceskosten, een vordering uit hoofde van art. 2:9 BW en een latente belastingteruggave”.⁷⁹ Daarnaast kunnen andere (toekomstige) vorderingen aangemerkt worden als (potentiële of toekomstige) baten van de vennootschap.⁸⁰ Op basis van deze voorbeelden kan er geconcludeerd worden dat de vennootschap bij een turboliquidatie niet ophoudt te bestaan in gevallen wanneer er nog baten te verwachten zijn. Hetgeen bijvoorbeeld het geval zal zijn bij een (aanhangig gemaakte) gerechtelijke procedure door de vennootschap uit hoofde van een bepaalde vordering, de uitkomst waarvan waarde op zou kunnen leveren voor deze vennootschap.⁸¹

Een belangrijke vervolgvraag voor het afbakenen van de term ‘baten’ is of de som van de nominale geldbedragen, die gestort zijn op de genomen aandelen (hierna het ‘gestort aandelenkapitaal’)⁸², gezien kan worden als ‘baten’?⁸³ Dit ook tegen de achtergrond dat het gestort aandelenkapitaal vaak ter beschikking blijft staan van de vennootschap, omdat het wordt gebruikt voor het aantrekken van het vreemd vermogen zoals bijvoorbeeld een banklening.⁸⁴ Wat weer betekent dat indien het gestort aandelenkapitaal van een vennootschap aangemerkt kan worden als ‘baten’ het bestuur in de voorfase van een turboliquidatie eerst moet beslissen wat met deze ‘baten’ moet gebeuren.

⁷⁷ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 28.

⁷⁸ Een rechtsbetrekking van de vennootschap kunnen bijvoorbeeld lopende contracten zijn. M.Y. Nethe, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen*, Deventer: Kluwer 2013, p. 152-153.

⁷⁹ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 44 & Hof Arnhem-Leeuwarden 1 februari 2016, ECLI:N:GHARL:2016:593 & Hof Arnhem-Leeuwarden 24 juni 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:1384 & Hof Amsterdam 31 maart 2011, ECLI:NL:GHAMS:2011:BQ1156 & Hof Amsterdam 19 maart 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:CA3126.

⁸⁰ *Kamerstukken II*, 1991-92, 3, p. 11 & HR 31 oktober 1997, ECLI:NL:HR:1997:ZC2480 (Andeweg) & HR 3 december 2010, ECLI:NL:HR:2010:BN9461 (Antillian Family Foods).

⁸¹ M.Y. Nethe, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen*, Deventer: Kluwer 2013, p. 142. Zolang nog niet onherroepelijk is beslist op een door een rechtspersoon ingestelde vordering (waaruit een bate kan voortvloeien) kan niet worden geoordeeld dat er geen baten meer aanwezig zijn HR 26 maart 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO2779 (Zohar Foods).

⁸² M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 225. Het aandelenkapitaal valt onder (eigen) vermogen o.g.v. art. 373 lid 1 sub a BW. Dit aandelenkapitaal vormt voor de eerste schuldeisers een waarborg voor de nakoming van de verbintenissen door de vennootschap en speelt daarmee een centrale rol bij de vereffening van het vermogen van de vennootschap. Tijdens de vereffening draagt de vereffenaar dan ook hetgeen na de voldoening der schuldeisers van dit vermogen van de ontbonden vennootschap is overgebleven, in verhouding tot ieders recht over aan hen die krachtens de statuten daartoe zijn gerechtigd, of anders aan de leden of aandeelhouders (art. 2:23b lid 1 BW). P. van Schilfgaarde, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 79.

⁸³ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 74.

⁸⁴ M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 231-233.

Volgens Renssen⁸⁵ kan het nominaal aandelenkapitaal niet gezien worden als baten, omdat het aan de passivazijde in de balans wordt geplaatst en niet aan de activazijde.⁸⁶ Deze formulering is mijns inziens enigszins gebrekkig. Hoewel het nominaal aandelenkapitaal inderdaad onder de passiva wordt opgenomen, behoort de betaalde geldsom tot de activa.⁸⁷ Ondanks het feit dat het aandelenkapitaal aan de passivazijde staat kunnen de geldbedragen waarmee de aandelen zijn betaald dus wel degelijk gebruikt worden ter voldoening van de vorderingen van de schuldeisers.⁸⁸ Uiteraard geldt het voorgaande alleen in gevallen dat dit geldbedrag nog ter beschikking staat voor de vennootschap en niet reeds is uitgegeven.

Het aandelenkapitaal dat opgevraagd maar nog niet gestort is, vormt een vordering van de vennootschap op de aandeelhouder. De aandeelhouders dienen het kapitaal dus nog te storten. Een dergelijke vordering valt onder activa van de vennootschap en staat dan ook op de activazijde van de balans.⁸⁹ Doordat het niet gestort maar wel opgevraagde aandelenkapitaal op de activazijde van de balans staat, wordt het als 'baten' gezien.⁹⁰

Het aandelenkapitaal dat niet is gestort en niet is opgevraagd wordt ook niet tot het eigen vermogen gerekend conform art. 2:373 lid 2 BW. Bedrijfseconomisch gesproken wordt het niet-gestort en het niet-opgevraagd aandelenkapitaal gezien als latent eigen vermogen.⁹¹ Zowel in de jurisprudentie als in de literatuur bestaan er verschillende opvattingen over dit latent eigen vermogen. Omwille van de rechtszekerheid van de schuldeisers leent de definitie van 'baten' mijns inziens zich echter ook voor het niet-gestort en niet opgevraagd aandelenkapitaal.⁹² Immers, de aandeelhouders kunnen niet ontheven worden van hun stortingsplicht, behalve door een kapitaalvermindering.⁹³ De vordering tot volstorting van de aandelen blijft dus bestaan op de aandeelhouders ook al is het nog niet opgevraagd door de vennootschap. De aandeelhouders kunnen des te meer niet ontheven worden van hun plicht gezien de aanzienlijke dupering van de schuldeisers als gevolg van het verdwijnen van deze bate.⁹⁴ Voor de definitie van 'baten' dient

⁸⁵ Mr. dr. Samantha Renssen heeft in haar proefschrift als in haar twee boeken, 'Turboliquidatie. Een korte introductie.' en 'De turboliquidatie van de besloten vennootschap', de moeilijkheden die kleven aan de turboliquidatie als snelle wijze van ontbinding van de BV onderzocht. Zij is een van de weinig gespecialiseerde juristen in dit onderwerp.

⁸⁶ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 110-111.

⁸⁷ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 77.

⁸⁸ M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 231-233.

⁸⁹ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 77-78.

⁹⁰ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 110-111 en art. 2:373 lid 1 sub a BW.

⁹¹ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 76.

⁹² P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 77-78. In de jurisprudentie wordt de term 'baten' ruim geïnterpreteerd. Aan het vereiste dat er nog baten moeten zijn worden daarom niet al te hoge eisen gesteld. De aanwezigheid van een bate wordt al snel aangenomen. Zie bijvoorbeeld HR 2 oktober 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2727.

⁹³ art. 2:191 lid 2 BW jo art. 2:208 BW.

⁹⁴ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 98. Temeer omdat een turboliquidatie zich vrijwel volledig buiten het zicht van de schuldeisers afspeelt. Zie uitspraak van de Rb. Den Haag op 22 februari 2019, ECLI:NL:RBDHA:2019:1590 r.o. 4.5 en 4.10. En zie ook de uitspraken van

daarom niet alleen gelet te worden op de balansposten maar op het gehele vermogen van de vennootschap, waaronder de nog niet geactiveerde baten, zoals het niet-gestort en niet opgevraagd aandelenkapitaal.⁹⁵

Paragraaf 4.4 Rechtsgevolg 'de vennootschap houdt op te bestaan'.

Uiteindelijk is de status van de vennootschap bij het handelsregister niet beslissend voor het moment waarop deze vennootschap ophoudt te bestaan.⁹⁶ Voor de vaststelling of een rechtspersoon ophoudt te bestaan is het nodig dat de vennootschap daadwerkelijk geen baten meer heeft. In de situatie waarin het bestuur moedwillig de aanwezige baten negeert houdt de vennootschap dus niet op te bestaan, ook al heeft de bestuurder hiervan een opgave bij het handelsregister gedaan.⁹⁷ Hetzelfde geldt voor een situatie waarin de bestuurders meenden dat er geen baten waren, maar achteraf blijkt dat dit toch het geval is. Beide situaties kunnen vervolgens onrechtmatigheid opleveren jegens de schuldeisers van de achtergebleven vennootschap.⁹⁸ Het bestuur dient er dus op te letten dat er niets meer te vereffenen valt en dat de vennootschap geheel 'leeg' is, want alleen dan gaat de ontbinding gepaard met het einde van de vennootschap.⁹⁹

Paragraaf 5 De keuze tussen het faillissement en een turboliquidatie.

De beslissingsbevoegdheid om wel of niet over te gaan tot het aanvragen van het eigen faillissement ligt in een vennootschap bij de algemene vergadering.¹⁰⁰ Nadat de algemene vergadering de beslissing daartoe heeft genomen is het bestuur, in opdracht van de algemene vergadering en mits in overeenstemming met de statuten, bevoegd tot het doen van aangifte tot faillietverklaring.¹⁰¹ Beide organen van de vennootschap zijn zodoende uiteindelijk betrokken bij het starten van het faillissementsproces.¹⁰²

De aanwezigheid van baten én schulden kan onder omstandigheden een aanleiding zijn om een aangifte te doen tot faillietverklaring.¹⁰³ De wetgever geeft echter weinig houvast als het gaat om

Gerechtshof 's-Gravenhage 6 september 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BX7085, r.o. 6.5 en Rb. Middelburg 20 februari 2012, ECLI:NL:RBMID:2012:BX7932.

⁹⁵ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 441.

⁹⁶ M.Y. Nethe, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen*, Deventer: Kluwer 2013, p. 154.

⁹⁷ E.J.J. van der Heijden & W.C.L. van der Grinten, *Handboek voor de naamloze en de besloten vennootschap*, Deventer: Kluwer 2013, p. 840.

⁹⁸ E.J.J. van der Heijden & W.C.L. van der Grinten, *Handboek voor de naamloze en de besloten vennootschap*, Deventer: Kluwer 2013, p. 840-841. Rb. 's-Hertogenbosch 21 maart 2012, ECLI:NL:RBSHE:2012:BV8844.

⁹⁹ Een vennootschap is leeg wanneer zij geen enkel actief en geen rechtsbetrekkingen van waarde meer heeft. E.J.J. van der Heijden & W.C.L. van der Grinten, *Handboek voor de naamloze en de besloten vennootschap*, Deventer: Kluwer 2013, p. 840-841.

¹⁰⁰ Art. 2:246 BW.

¹⁰¹ Art. 2:246 BW.

¹⁰² E.J.J. van der Heijden & W.C.L. van der Grinten, *Handboek voor de naamloze en de besloten vennootschap*, Deventer: Kluwer 2013, p. 522.

¹⁰³ Art. 2:23 a lid 4 BW en M.Y. Nethe, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen*, Deventer: Kluwer 2013, p. 48.

de vraag of een vennootschap conform art. 2:19 lid 4 BW ontbonden moet worden óf dat er een faillissementsprocedure moet komen in een dergelijk geval.¹⁰⁴

Volgens de Faillissementswet wordt een faillietverklaring uitgesproken, indien: “*summierlijk blijkt van het bestaan van feiten of omstandigheden, welke aantonen dat de schuldenaar in de toestand verkeert dat hij heeft opgehouden te betalen*”.¹⁰⁵ Een vennootschap zal doorgaans ophouden te betalen wanneer zij geen baten meer heeft en geen toekomstige baten meer verwacht te ontvangen.¹⁰⁶ Uit de literatuur blijkt dan ook dat het starten van een faillissementsprocedure veelal afhangt van de overweging of het bestaan van enige (toekomstige) baten aannemelijk is.¹⁰⁷

Volgens de jurisprudentie heeft een faillissementsprocedure echter weinig nut wanneer de vennootschap geen tot weinig vermogen (baten) heeft dat verdeelt kan worden onder alle schuldeisers.¹⁰⁸ In het arrest Hoeksma/Trade zegt de Hoge Raad hierover nog het volgende: “*Het verzet komt, in geval van een op eigen aangifte van een rechtspersoon uitgesproken faillietverklaring, slechts dan voor gegrondverklaring in aanmerking indien sprake is van een boedel die (nagenoeg) geen activa omvat en er geen enkele aanleiding bestaat voor de verwachting dat in het faillissement, bijvoorbeeld met toepassing van art. 42 Fw of art. 2:9 BW, activa zullen kunnen worden gegeneerd*”.¹⁰⁹ Indien het bestuur onder de zojuist genoemde omstandigheden toch een aangifte doet tot faillietverklaring dan kan er misbruik van zijn bevoegdheid aangenomen worden.¹¹⁰ De keuze voor een faillissementsprocedure in plaats van een turboliquidatie ligt daarom alleen in de rede en is alleen zinvol wanneer er voor de schuldeisers nog iets valt te halen uit de boedel (onder andere tijdens de faillissementsprocedure).¹¹¹

In het arrest Hoeksma/Trade neemt de Hoge Raad nog nadrukkelijk het standpunt in dat een (geheel) lege vennootschap de weg van ontbinding op grond van art. 2:19 lid 4 BW dient te bewandelen.¹¹² Of een vennootschap (geheel) leeg is (en dus door middel van een turboliquidatie

¹⁰⁴ M.Y. Nethe, *Handboek Notarieel ondernemingsrecht, B.V. en N.V. Serie Van der Heijden Instituut. Turboliquidatie: oorbaar gebruik, abusievelijk gebruik en misbruik*, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 405-493.

¹⁰⁵ Art. 6 lid 3 Fw.

¹⁰⁶ A-G Timmerman HR 6 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3636, o. 3.36 en art. 6 lid 3 Fw.

¹⁰⁷ C.C. Smid, ‘De turboliquidatie van een vennootschap’, *V&O* 2002, afl. 1, p.9.

¹⁰⁸ Hierbij dient het bestuur ook te overwegen in hoeverre de schuldeisers buiten faillissement, bijvoorbeeld door middel van een schikking, meer zouden kunnen ontvangen, omdat er bijvoorbeeld geen faillissementskosten voldaan hoeven te worden. M.Y. Nethe, *Handboek Notarieel ondernemingsrecht, B.V. en N.V. Serie Van der Heijden Instituut. Turboliquidatie: oorbaar gebruik, abusievelijk gebruik en misbruik*, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 405-493 & N.J. Polak en bewerkt door M. Pannevis, *Insolventierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 2 en A-G van Peursesem HR 31 januari 2020, ECLI:NL:PHR:2020:103, o. 2.2.

¹⁰⁹ N.J. Polak en bewerkt door M. Pannevis, *Insolventierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 29 HR 18 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3636, r.o. 4.7.1 (Hoeksma/Trade).

¹¹⁰ HR 18 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3636, r.o. 4.7.1 (Hoeksma/Trade). In de jurisprudentie bestaat geen eenduidigheid over de vraag of het turboliquideren terwijl er nog baten bestaan een op zichzelf staande grond is voor bestuurdersaansprakelijkheid o.g.v. art. 6:162 BW. Geen bestuurdersaansprakelijkheid: Rb. Midden-Nederland 1 februari 2012, ECLI:NL:RBMID:2012:BV3422. Wel bestuurdersaansprakelijkheid: Rb. 's-Hertogenbosch 21 maart 2012, ECLI:NL:RBSHE:2012:BV8844.

¹¹¹ N.J. Polak en bewerkt door M. Pannevis, *Insolventierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 28-30.

¹¹² J. Roest, in: *T&C BW* 2014, art. 2:19 BW, aant. 5, ECLI:NL:HR:2015:3636, r.o. 4.1 en 4.7.1 (Hoeksma/Trade).

ontbonden moet worden) kan beoordeeld worden aan de hand van de in hetzelfde arrest omschreven omstandigheden:¹¹³

- er zijn in het geheel geen baten meer;
- de activiteiten zijn gestaakt;
- de contracten zijn beëindigd;
- er zijn geen werknemers meer in dienst; en
- er zijn geen aanwijzingen dat activa verworven kan worden in een faillissementsprocedure.¹¹⁴

Door het arrest Hoeksma/Trade ontstaat er ruimte om de vennootschap eenvoudig te ontbinden, in geval van de zojuist genoemde omstandigheden, zonder inachtneming van de belangen van de schuldeisers.¹¹⁵ Een bestuurder kan bijvoorbeeld aansturen op de turboliquidatie van de vennootschap om een faillissement en een mogelijke vordering van de curator vanwege bestuurdersaansprakelijkheid te vermijden.¹¹⁶ Daarbij kan de bestuurder er onder meer voor kiezen om de aandeelhouders verkeerd in te lichten (bijvoorbeeld over het bestaan van schuldeisers of baten) teneinde zo snel mogelijk over te gaan tot turboliquidatie.¹¹⁷

In een situatie waarin turboliquidatie een alternatief wordt voor een aangifte tot faillietverklaring zet A-G Timmerman¹¹⁸ daarom een kanttekening bij de positie van de schuldeisers.¹¹⁹ Met deze eenvoudige ontbindingswijze als alternatief voor een faillissement (en onder bepaalde omstandigheden zelfs de enige optie) is het nog maar de vraag in hoeverre er nog een gedegen onderzoek wordt verricht naar de financiële situatie van de vennootschap.

Om dergelijke misstanden te voorkomen pleit Timmerman voor de verbetering van de transparantie omtrent de financiële toestand van de vennootschap, ook na de turboliquidatie.¹²⁰ Uit paragraaf 2 van dit hoofdstuk blijkt dat de wetgever met het nieuwe conceptwetsvoorstel turboliquidatie de positie van de schuldeisers inderdaad verbetert door de introductie van extra verslagleggingsverplichtingen voor bestuurders.

¹¹³ HR 18 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3636, r.o. 4.1 (Hoeksma/Trade).

¹¹⁴ Bijvoorbeeld door toepassing van art. 42 Fw of art. 2:9 BW.

¹¹⁵ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 35.

¹¹⁶ M.Y. Nethe, 'Reuring rond turboliquidatie', *Ondernemingsrecht* 2017, afl. 174, p. 43.

¹¹⁷ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 5 en art. 2:19 lid 4 BW.

¹¹⁸ Deze A-G heeft een schriftelijk advies opgesteld omtrent het arrest Hoeksma/Trade aan de Hoge Raad.

¹¹⁹ A-G Timmerman HR 6 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3636, r.o. 3.37.

¹²⁰ A-G Timmerman HR 6 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3636, r.o. 3.37.

Hoofdstuk 2 Toetsingsmaatstaven voor een ernstig persoonlijk verwijt bij een turboliquidatie.

In beginsel is de vennootschap, die deelneemt aan het rechtsverkeer als rechtspersoon, aansprakelijk voor de schulden jegens haar wederpartijen en de door haar onrechtmatig benadeelde derden, en niet een bestuurder van deze vennootschap.¹²¹ Maar onder bijzondere omstandigheden is evenwel ruimte voor aansprakelijkheid van een bestuurder van die vennootschap jegens genoemde betrokkenen.¹²² Hier zal bijvoorbeeld sprake van zijn in gevallen waarin misbruik van de vennootschap wordt gemaakt door het bestuur of de bestuurder.¹²³ Misbruik van de vennootschap ontstaat bijvoorbeeld wanneer het bestuur ervoor zorgt dat de baten worden ontvreemd of weggesluisd ten nadele van de schuldeisers van deze vennootschap.¹²⁴

Het vaststellen van aansprakelijkheid van de bestuurders voor de zojuist genoemde handelingen zal vervolgens veelal een beslissing van de rechter zijn.¹²⁵ Met behulp van een analyse van de jurisprudentie omtrent de turboliquidatie zijn er aanvullende leidraden te ontwaren voor het toetsingskader dat een rechter gebruikt voor het vaststellen van een ernstig persoonlijk verwijt van een bestuurder. In dit hoofdstuk wordt daarom gezocht naar de relevante omstandigheden in de voorfase van een turboliquidatie waardoor de schuldeisers door de handelingen van het bestuur schade zouden kunnen lijden.¹²⁶

Allereerst wordt in paragraaf 1 van dit hoofdstuk ingegaan op algemene situaties waarin de bestuurders externe aansprakelijkheidsrisico's lopen op grond van art. 6:162 BW en de daarbij relevante ernstig verwijtmaatstaf. In paragraaf 2 wordt aan de hand van de jurisprudentieanalyse onderzocht welke omstandigheden een rol spelen bij de beoordeling van deze ernstig verwijtmaatstaf bij een handeling door een bestuurder in verband met een turboliquidatie. Op basis van de bevindingen in de zojuist genoemde paragrafen wordt dit hoofdstuk uiteindelijk afgesloten met een korte samenvatting van de bevindingen van de geanalyseerde jurisprudentie.

¹²¹ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 44.

¹²² Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 12 juli 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:5680, r.o. 5.3.

¹²³ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 44.

¹²⁴ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Voorontwerp. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021 p. 5.

¹²⁵ M.J. Kroeze, L. Timmerman & J.B. Wezeman, *De kern van het ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 164.

¹²⁶ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 66.

Paragraaf 1 Externe bestuurdersaansprakelijkheid op grond van art. 6:162 BW.

Paragraaf 1.1 Algemene situaties die kunnen leiden tot onbehoorlijk bestuur van een bestuurder op grond van art. 6:162 BW jegens de schuldeisers van de vennootschap.

Bij een vordering op grond van art. 6:162 BW kan aan de bestuurder persoonlijk verweten worden dat hij zijn taken onbehoorlijk heeft vervuld in de voorfase van de turboliquidatie.¹²⁷ Door deze onbehoorlijke taakvervulling lijden de schuldeisers van de vennootschap schade doordat de schulden van een, via een turboliquidatie ontbonden vennootschap, onbetaald en onverhaalbaar blijven.¹²⁸ Uiteraard leidt niet iedere onbetaald en onverhaalbaar gebleven schuld tot persoonlijke aansprakelijkheid van een bestuurder. De wettekst van art. 2:19 lid 4 BW vereist immers niet meer dan dat de vennootschap geen baten meer heeft waardoor de vennootschap ook met schulden ontbonden kan worden door de algemene vergadering. Maar in welke situaties ontstaat er wel ruimte voor externe bestuurdersaansprakelijkheid?

De externe bestuurdersaansprakelijkheid kan zich in uiteenlopende situaties voordoen. Volgens de richtinggevende arresten van de Hoge Raad zijn tweetal (algemene) situaties op te maken waarin een bestuurder bij uitstek persoonlijk aansprakelijk gesteld kan worden door de schuldeisers van de vennootschap op grond van art. 6:162 BW:¹²⁹

1. Eerste situatie.

De bestuurder heeft namens de vennootschap gehandeld en ***heeft deze vennootschap te lichtvaardig verbonden***.¹³⁰ Als maatstaf voor ernstig persoonlijk verwijt speelt hier een rol dat de bestuurder wist of redelijkerwijze behoorde te begrijpen dat de vennootschap niet aan de nieuwe verplichtingen zou kunnen voldoen en geen verhaal zou bieden voor de schade die de schuldeiser ten gevolge van de wanprestatie van de vennootschap zou lijden (de zogenaamde Beklamel-norm, zie hierover verder in paragraaf 2.1.1).¹³¹

In aanvulling op deze norm heeft de Hoge Raad vervolgens in het RCI-arrest overwogen dat: *“voor aansprakelijkheid van de bestuurder niet voldoende is dat hij bij het aangaan van de verbintenis wist of behoorde te begrijpen dat de vennootschap niet aan haar verplichtingen zou kunnen voldoen en geen verhaal zou bieden. Een zodanig verwijt aan het adres van de bestuurders leidt pas tot aansprakelijkheid van de bestuurder indien deze wist of redelijkerwijze behoorde te begrijpen dat de schuldeiser als gevolg van het niet nakomen van de verplichting schade zou lijden.”*¹³² Dit aanvullende vereiste heeft ervoor gezorgd dat de bijkomende omstandigheden een grotere rol zijn gaan spelen bij de

¹²⁷ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 48.

¹²⁸ M.J. Kroeze, L. Timmerman & J.B. Wezeman, *De kern van het ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 182 en HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758 r.o. 3.5 (Ontvanger/Roelofsen).

¹²⁹ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 64-65, HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758 r.o. 3.5 (Ontvanger/Roelofsen), P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 217.

¹³⁰ HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758 r.o. 3.5 (Ontvanger/Roelofsen).

¹³¹ HR 6 oktober 1989, ECLI:NL:HR:1989:AB9521 r.o. 13 (Beklamel).

¹³² HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2627 (RCI Financial Services).

beoordeling van de ernstig verwijtmaatstaf.¹³³ De bijkomende omstandigheid die een belangrijke rol kan spelen bij de beoordeling van de ernstig verwijtmaatstaf in deze eerste situatie zou bijvoorbeeld kunnen zijn: de opgewekte schijn van kredietwaardigheid.¹³⁴

2. Tweede situatie.

Daarnaast kan de bestuurder persoonlijk een ernstig verwijt worden gemaakt indien hij heeft bewerkstelligd of toegelaten dat de vennootschap **haar wettelijke of contractuele verplichtingen niet nakomt** en ook geen verhaal zou bieden voor de als gevolg daarvan optredende schade.¹³⁵ In deze situatie staat de frustratie door het bestuur van verhaalsmogelijkheden van de schuldeisers, op basis van bestaande wettelijke verplichtingen en/of contractuele verbintenissen, van de vennootschap centraal.

Ook hier geldt het wetenschapsvereiste dat de bestuurder wist of redelijkerwijze behoorde te begrijpen dat de schuldeisers schade zouden lijden.¹³⁶ Maar de bijkomende omstandigheden bij de beoordeling van de ernstig verwijtmaatstaf in deze tweede situatie zijn anders, namelijk: selectieve betalingen of betalingsonwil terwijl er geen sprake is van betalingsonmacht.¹³⁷

In de twee bovenstaande situaties wordt de bestuurder in zijn hoedanigheid als bestuurder van de vennootschap aansprakelijk gesteld. Maar hij kan ook op grond van handelen in strijd met een op hem **persoonlijk rustende zorgvuldigheidsverplichting** aansprakelijk gesteld worden door de schuldeisers.¹³⁸ In dat laatste geval gelden de 'gewone' regels van de onrechtmatige daad, als gevolg waarvan niet vereist is dat hem persoonlijk een ernstig verwijt kan worden gemaakt.¹³⁹ Deze derde situatie wordt hierna verder buiten beschouwing gelaten, omdat in deze scriptie alleen het toetsingskader van de aansprakelijk gestelde bestuurder bij zijn taakvervulling als bestuurder van de vennootschap wordt onderzocht.

¹³³ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 215.

¹³⁴ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 215 en HR 26 maart 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK9654, r.o. 3.2.3 en 4.1.2 (Zandvliet/ING), HR 23 mei 2014, ECLI:NL:HR:2014:1204 r.o. 3.2.2 (Kok Bouwbedrijf), HR 6 oktober 1989, ECLI:NL:HR:1989:AB9521 (Beklamel).

¹³⁵ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 64-65. Zie ook: HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758 r.o. 3.5 (Ontvanger/Roelofsen); HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5881 (Spaanse Villa); HR 3 april 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC0564 (Waning/Van der Vliet).

¹³⁶ HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758 r.o. 3.5 (Ontvanger/Roelofsen) en L. G. Verburg, *De bestuurder van de NV of BV*, Boom Juridische Uitgevers: Den Haag, 2015, p. 215.

¹³⁷ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 215.

¹³⁸ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 65, HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5881 (Spaanse Villa arrest), HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2628 (Tulip Air).

¹³⁹ S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016, p. 65. Zie ook: HR 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5881 (Spaanse Villa); HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2628 (Tulip Air).

Paragraaf 1.2 De ernstig verwijtmaatstaf.

Zoals eerder is aangegeven is de persoonlijke externe aansprakelijkheid van een bestuurder gebaseerd op het leerstuk van de onrechtmatige daad op grond van art. 6:162 BW.¹⁴⁰ Maar de Hoge Raad heeft in het arrest *Ontvanger/Roelofsen*, hoewel niet expliciet, de ernstig verwijtmaatstaf in de zin van art. 2:9 BW geïntegreerd in het leerstuk van de externe bestuurdersaansprakelijkheid art. 6:162 BW.¹⁴¹ Met deze normatieve convergentie past de Hoge Raad de hoge drempel voor de vaststelling van de interne aansprakelijkheid naar analogie toe op de externe bestuurdersaansprakelijkheid.¹⁴² De hoge drempel voor de aansprakelijkheid van een bestuurder is noodzakelijk, omdat in beginsel de vennootschap aansprakelijk is jegens de schuldeisers voor de door hen wegens bestuurshandelen dat bestuurders namens haar verrichten geleden schade.¹⁴³ Daarnaast dient de bestuurder zonder defensieve overwegingen de vennootschap te kunnen besturen.¹⁴⁴

Gezien de normatieve convergentie¹⁴⁵ van de interne aansprakelijkheid op grond van art. 2:9 lid 2 BW en de externe aansprakelijkheid op grond van art. 6:162 BW speelt bij de beoordeling van de externe bestuurdersaansprakelijkheid de onbehoorlijke taakvervulling een belangrijke rol maar óók de toerekenbaarheid daarvan aan de bestuurder in geval van persoonlijke ernstige verwijtbaarheid.¹⁴⁶ Voor de vaststelling van de externe bestuurdersaansprakelijkheid is dus niet alleen de onrechtmatige handeling jegens een derde vereist, maar ook een onbehoorlijke taakuitoefening als bedoeld in art. 2:9 BW én dat er aan de bestuurder persoonlijk een voldoende ernstig verwijt kan worden gemaakt voor deze normschending.¹⁴⁷

¹⁴⁰ Prof. mr. L. G. Verburg, *De bestuurder van de NV of BV*, Boom Juridische Uitgevers: Den Haag, 2015, p. 56.

¹⁴¹ De wettekst van art. 6:162 BW luidt als volgt: “Als onrechtmatige daad worden aangemerkt een inbreuk op een recht en een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, een en ander behoudens de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond”. L. G. Verburg, *De bestuurder van de NV of BV*, Boom Juridische Uitgevers: Den Haag, 2015, p. 60.

¹⁴² De 'ernstig verwijtmaatstaf' als term is oorspronkelijk geïntroduceerd in literatuur en in de (arbeidsrechtelijke) arresten van de Hoge Raad in 1975-1986. De arresten van de Hoge Raad zoals *Staleman/Van de Ven*, *Spaanse Villa* en *Ontvanger/Roelofsen* hebben vervolgens bijgedragen aan de ontwikkeling van deze term bij de beoordeling van de aansprakelijkheid van de bestuurders. De 'ernstig verwijtmaatstaf' houdt in dat een bestuurder pas aansprakelijk kan zijn jegens een derde indien hem een zogenaamd 'ernstig verwijt' treft. W.A. Westenbroek, *Bestuurdersaansprakelijkheid in theorie. Over rechtsvorming en taal, onbehoorlijk bestuur, onrechtmatige daad en ernstig verwijt*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 3-5.

¹⁴³ HR 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2628 r.o. 3.5.2.

¹⁴⁴ HR 20 juni 2008, ECLI:NL:PHR:2008:BC4959, r.o. 5.3 (Willemsen/Nom).

¹⁴⁵ Volgens Westenbroek betekent normatieve convergentie het gelijk trekken van de normen voor interne bestuurdersaansprakelijkheid met de normen voor externe bestuurdersaansprakelijkheid. W.A. Westenbroek, *Bestuurdersaansprakelijkheid in theorie. Over rechtsvorming en taal, onbehoorlijk bestuur, onrechtmatige daad en ernstig verwijt*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 322.

¹⁴⁶ Prof. mr. L. G. Verburg, *De bestuurder van de NV of BV*, Boom Juridische Uitgevers: Den Haag, 2015, p. 60 en HR 20 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC4959, ro. 5.3 (Willemsen/NOM en HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758 r.o. 3.5 (Ontvanger/Roelofsen).

¹⁴⁷ Asser/Hartkamp/Sieburgh 6-IV, 2015/333. In het algemeen wordt het in de literatuur aangenomen dat de ernstig verwijtmaatstaf als toerekeningsmaatstaf een rol speelt. D.A.M.H.W. Strik, *Grondslagen bestuurdersaansprakelijkheid*, Deventer: Kluwer 2010, p. 49.

In het Staleman/Van de Ven-arrest, dat zag op de onbehoorlijk taakvervulling in de zin van art. 2:9 BW, formuleerde de Hoge Raad aanvullende criteria voor het begrip ‘ernstige verwijtbaarheid’ van een bestuurder: *“Alle omstandigheden van het geval spelen een rol, waaronder de aard van de door de rechtspersoon uitgeoefende activiteiten, de in het algemeen daaruit voortvloeiende risico’s, de taakverdeling binnen het bestuur, de eventueel voor het bestuur geldende richtlijnen, de gegevens waarover de bestuurder beschikte of behoorde te beschikken ten tijden van de aan hem verweten beslissingen of gedragingen, alsmede het inzicht en de zorgvuldigheid die mogen worden verwacht van een bestuurder die voor zijn taak berekend is en deze nauwgezet vervult”*.¹⁴⁸ Met deze uitleg kan zowel de onrechtmatigheid van onbehoorlijke taakvervulling door de bestuurder van een vennootschap ingekleurd worden als de toerekenbaarheid daarvan aan de bestuurder.¹⁴⁹

In deze scriptie wordt ervan uitgegaan dat de ernstig verwijtmaatstaf een toerekenbaarheidsmaatstaf betreft, omdat de Hoge Raad aansprakelijkheid van bestuurders op grond van onrechtmatige daad uitsluitend aanneemt bij toerekenbaarheid daarvan op grond van persoonlijk een ernstig verwijt.¹⁵⁰ In deze scriptie betekent de term ‘ernstig verwijtmaatstaf’ dan ook dat de onbehoorlijke taakvervulling jegens een of meer schuldeisers aan de bestuurder is toerekenbaar indien hem een (voldoende) ernstig verwijt kan worden gemaakt van het schenden van de norm van art. 6:162 BW.¹⁵¹

Paragraaf 2 Analyse van de jurisprudentie omtrent turboliquidatie.

Hierna volgen de bevindingen van de jurisprudentieanalyse omtrent de externe bestuurdersaansprakelijkheid op grond van art. 6:162 BW waarin ook de turboliquidatie nader wordt beschouwd op grond van art. 2:19 lid 4 BW. Aangezien de Hoge Raad tot dusver weinig arresten over turboliquidaties heeft gewezen, zijn er ook enkele recente uitspraken van andere gerechtelijke instanties geanalyseerd. De gevonden jurisprudentie werd onderworpen aan een rechtstheoretische analyse. Bij deze rechtstheoretische analyse werd telkens nagegaan welke omstandigheden een voldoende feitelijke grondslag bieden voor het vaststellen van de ernstig verwijtmaatstaf en dus de toerekenbaarheid daarvan aan de bestuurder.

Paragraaf 2.1 Toetsingsmaatstaven voor een ernstig persoonlijk verwijt in de eerste situatie.

Paragraaf 2.1.1 Beklamelnorm.

Volgens de Beklamelnorm, welk is geformuleerd in het Beklamel-arrest, verricht een bestuurder zijn taken onbehoorlijk jegens de schuldeisers van de vennootschap wanneer hij namens de

¹⁴⁸ Prof. mr. L. G. Verburg, *De bestuurder van de NV of BV*, Boom Juridische Uitgevers: Den Haag, 2015, p. 61. HR 10 januari 1997, ECLI:NL:HR:1997:ZC2243, r.o. 3.3.1 (Staleman/Van de Ven). In het arrest Ontvanger/Roelofsen, HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758 r.o. 3.5, heeft de Hoge Raad hierover nog het volgende bepaald: “de bestuurder jegens de schuldeiser van de vennootschap onrechtmatig heeft gehandeld waar hem, mede gelet op zijn verplichting tot een behoorlijke taakuitoefening als bedoeld in art. 2:9 BW, een voldoende ernstig verwijt kan worden gemaakt”.

¹⁴⁹ D.A.M.H.W. Strik, *Grondslagen bestuurdersaansprakelijkheid*, Deventer: Kluwer 2010, p. 35.

¹⁵⁰ D.A.M.H.W. Strik, *Grondslagen bestuurdersaansprakelijkheid*, Deventer: Kluwer 2010, p. 41.

¹⁵¹ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 214. Opmerkelijk is wel dat noch in de jurisprudentie noch in de literatuur duidelijkheid bestaat over de toepassing van de ernstig verwijtmaatstaf in het kader van art. 6:162 BW. D.A.M.H.W. Strik, *Grondslagen bestuurdersaansprakelijkheid*, Deventer: Kluwer 2010, p. 31-34.

vennootschap een verbintenis aangaat terwijl hij weet of redelijkerwijs kan voorzien dat zij deze verbintenis niet na gaat komen en de als gevolg daarvan ontstane schade niet kan vergoeden. Aangezien in deze situatie nieuwe verbintenissen een rol spelen bij de beoordeling van de ernstig verwijtmaatstaf valt deze geformuleerde Beklamelnorm onder de eerste algemene situatie zoals beschreven in paragraaf 1.1.

De bestuurder heeft een bepaalde voorkennis op basis waarvan hij wordt geacht een geobjectiveerde beslissing te nemen bij het aangaan van nieuwe verbintenissen.¹⁵² In het Beklamel-arrest is de bestuurder van een vennootschap in naam van die vennootschap een verplichtingen aangegaan, terwijl: *“hij wist of redelijkerwijs behoorde te begrijpen dat de vennootschap niet aan deze nieuwe verbintenis zou kunnen voldoen en geen verhaal zou bieden voor de, als gevolg van de niet-nakoming door de vennootschap, door de schuldeiser te lijden schade”*.¹⁵³ Een en ander plaatsend in het licht van de praktijk van de turboliquidatie kan het feit dat er een intentie bestaat om de vennootschap binnenkort te ontbinden op grond van art. 2:19 lid 4 BW dus een reden zijn voor een bestuurder om geen nieuwe verbintenissen aan te gaan. De bestuurder van een vennootschap, ten aanzien waarvan op de (lange) termijn intentie bestaat om deze te turboliquideren, dient dus voorzichtig te zijn met het aangaan van nieuwe verbintenissen.

Paragraaf 2.1.2 De financiële situatie van de vennootschap.

Of een bestuurder wist of behoorde te weten dat de vennootschap niet aan haar nieuwe verplichtingen kan voldoen zal onder andere afhangen van de financiële situatie van de vennootschap.¹⁵⁴ Een slechte financiële situatie van de vennootschap kan immers betekenen dat de vennootschap de verplichtingen uit de nieuwe verbintenissen niet na kan komen. Alleen wanneer een bestuurder op de hoogte is van de financiële toestand van de vennootschap kan hij weloverwogen beleidskeuzes maken (zoals het wel of niet aangaan van een nieuwe verbintenis namens de vennootschap). Op basis van deze (financiële) voorkennis dient de bestuurder dus alleen een nieuwe verbintenis aan te gaan mits hij er redelijkerwijs vanuit kan gaan dat de vennootschap die na kan komen, dan wel dat de vennootschap de eventuele schade van de schuldeisers bij niet-nakoming kan vergoeden.

Het bovenstaande betekent dus ook dat in de voorfase van de turboliquidatie de bestuurder een redelijk inzicht dient te hebben in de financiële toestand van de vennootschap en de stand van de liquiditeiten van de vennootschap.¹⁵⁵ De bestuurder moet dus goed op de hoogte zijn van de financiële situatie van de vennootschap (waaronder de debiteuren, crediteuren en de aanwezige baten bij de vennootschap) alvorens de algemene vergadering deze vennootschap kan turboliquideren.

Bij het beoordelen van de financiële toestand van de vennootschap dient het bestuur ook rekening te houden met het overgebleven eigen vermogen. Indien een vennootschap overblijft

¹⁵² W.A. Westenbroek, *Bestuurdersaansprakelijkheid in theorie. Over rechtsvorming en taal, onbehoorlijk bestuur, onrechtmatige daad en ernstig verwijt*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 446.

¹⁵³ HR 6 oktober 1989, ECLI:NL:HR:1989:AB9521, r.o. 286 (Beklamel). Daarbij wordt van deze bestuurder niet gelijk verwacht dat hij de gehele contractperiode overziet. Zie ook prof. mr. L. G. Verburg, *De bestuurder van de NV of BV*, Boom Juridische Uitgevers: Den Haag, 2015, p. 61 en vgl. M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 315.

¹⁵⁴ Hof Den Haag 12 januari 2021, ECLI:NL:GHDHA:2021:89, r.o. 5.3 en 5.5.

¹⁵⁵ Prof. mr. L. G. Verburg, *De bestuurder van de NV of BV*, Boom Juridische Uitgevers: Den Haag, 2015, p. 209.

met een saldo dat niet liquide is, betekent dit namelijk niet automatisch dat de vennootschap leeg is en dat er dus geturboliquideerd mag worden.¹⁵⁶ Met een aandeelhoudersbesluit dat strekt tot uitkering van de overgebleven (liquide middelen) van de vennootschap is de vennootschap nog niet 'leeg'. Immers, aan de passivazijde van de balans blijft er nog wel eigen vermogen over.¹⁵⁷ Zoals in hoofdstuk 1 paragraaf 4.3 reeds is uitgebreid toegelicht dient de term 'baten' in de zin van art. 2:19 lid 4 BW ruim worden uitgelegd. In de voorfase van de turboliquidatie dient het bestuur dus ook het eigen vermogen te 'vereffenen' en daarmee aan de schulden van de schuldeisers te voldoen, alvorens er vastgesteld kan worden dat er in de vennootschap geen 'baten' meer aanwezig zijn.

Ten aanzien van de financiële situatie van de vennootschap is het nog relevant om op te merken dat in gevallen waarin een vennootschap geen baten meer heeft maar nog wel een zakelijk recht (zoals bijvoorbeeld het recht op opstal) deze vennootschap dan niet zomaar via art. 2:19 lid 4 BW ontbonden kan worden.¹⁵⁸ Het bestuur heeft in zulke gevallen een inspanningsverplichting om dit vermogensbestanddeel te vereffenen via de reguliere ontbindingsprocedure.¹⁵⁹

Paragraaf 2.2 Toetsingsmaatstaven voor een ernstig persoonlijk verwijt in de tweede situatie.

Paragraaf 2.2.1 Zekerheid voor de schuldeisers.

De enkele omstandigheid dat er schuldeisers met onbetaalde vorderingen achterblijven na de ontbinding van de vennootschap leidt niet direct tot persoonlijke aansprakelijkheid van een bestuurder voor deze onbetaald gebleven vorderingen.¹⁶⁰ De bestuurder moet het beleid van de vennootschap kunnen bepalen ook wanneer de (financiële) situatie van de vennootschap onzeker is en ongeacht of de beslissingen ten nadele van derden, zoals schuldeisers, uitpakken.¹⁶¹ Gezien een belangrijke rol die de bestaande verbintenissen spelen bij het beoordelen van de ernstig verwijtmaatstaf in deze situatie, vallen de onderstaande toetsingsmaatstaven dan ook onder de tweede situatie zoals geschetst in paragraaf 1.1.

Een bestuurder van de vennootschap kan op verschillende manieren rekening houden met de belangen van de bestaande schuldeisers. Uitgangspunt blijft dat het bestuur onderzoek moet doen naar de aanwezigheid van baten in de vennootschap en dat de vennootschap deze baten

¹⁵⁶ Rb. Gelderland, 6 mei 2020, ECLI:NL:RBGEL:2020:2441, r.o. 2.5.7.

¹⁵⁷ Rb. Gelderland, 6 mei 2020, ECLI:NL:RBGEL:2020:2441, r.o. 2.5.7.

¹⁵⁸ Rb. Groningen 5 augustus 2011, ECLI:NL:RBGRO:2011:BR4855.

¹⁵⁹ In deze zaak ging het om Stichting Schoorsteen die geen baten meer had, maar nog wel een recht van opstal ten aanzien van de schoorsteen van de voormalige zuivelfabriek te Ezinge. De waarde van deze schoorsteen was negatief, omdat de daaraan verbonden verplichtingen (zoals onderhoudskosten) niet opwogen tegen de eventuele (toekomstige) opbrengsten. Zie Rb. Groningen 5 augustus 2011, ECLI:NL:RBGRO:2011:BR4855, r.o. 4.2. Daar komt nog bij dat een zakelijk recht alleen teniet gaat met de medewerking van het bestuur en kan dus niet zomaar worden prijsgegeven als gevolg van een turbo geliquideerde rechtspersoon. De rechter heeft dan ook geoordeeld dat de bestuurders tijdens de vereffeningperiode in een reguliere ontbindingsprocedure een inspanningsverplichting hebben om naar fondsen te zoeken ter onderhoud van deze schoorsteen of de schoorsteen af te breken teneinde dit zakelijke recht te beëindigen. Rb. Groningen 5 augustus 2011, ECLI:NL:RBGRO:2011:BR4855, r.o. 4.6.5 en 4.6.6.

¹⁶⁰ Hof Arnhem-Leeuwarden 14 februari 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:1017, r.o. 5.10.

¹⁶¹ W.A. Westenbroek, *Bestuurdersaansprakelijkheid in theorie. Over rechtsvorming en taal, onbehoorlijk bestuur, onrechtmatige daad en ernstig verwijt*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 2.

bijvoorbeeld niet uit mag keren (aan de aandeelhouders) indien de schuldeisers hierdoor in hun verhaalsmogelijkheden worden beperkt.¹⁶²

Daarnaast dient een bestuurder in de voorfase van de turboliquidatie ook rekening te houden met de contractuele belangen van de schuldeisers en contractuele verplichtingen die de vennootschap is aangegaan. Het bestaan van de vennootschap, ten aanzien waarvan het voornemen bestaat om haar te turbo liquideren, kan bijvoorbeeld essentieel zijn in een overeenkomst waarin het als borg dan wel als hoofdelijke aansprakelijke partij is aangemerkt, of waarin het een belangrijke rol speelt bij het doen van beroep op de aan de groep gestelde bankkrediet.¹⁶³ Wanneer deze zekerheid ten behoeve van derden door de turboliquidatie van de vennootschap vervalt (en dus nog voordat de overeenkomst die hieraan ten grondslag ligt eindigt) dan kan dit leiden tot persoonlijke ernstig verwijt van een bestuurder op grond van art. 6:162 BW.¹⁶⁴

De verdeckte uitvoering van de turboliquidatie kan onder omstandigheden eveneens leiden tot persoonlijke aansprakelijkheid van een bestuurder. Dit zal bijvoorbeeld het geval zijn wanneer de schuldeisers daardoor niet in de gelegenheid zijn gesteld maatregelen te treffen ter voorkoming van de benadeling in hun verhaalspositie.¹⁶⁵ Zodoende ontstaat er in bepaalde gevallen, met name in gevallen waarin de schuldeisers daar baat bij hebben, een meldplicht voor de bestuurders aan de schuldeisers over de (voorgenomen) turboliquidatie.¹⁶⁶ De bestuurders moeten er ook voor waken dat een dergelijke meldplicht niet voortvloeit uit van een tussen de vennootschap en een derde gesloten overeenkomst.¹⁶⁷

Teneinde de persoonlijke aansprakelijkheid te beperken doet een bestuurder er daarom verstandig aan de schuldeisers in te lichten van de (voorgenomen) turboliquidatie, zodat de schuldeisers zelf de maatregelen kunnen nemen ter beperking van hun schade.¹⁶⁸ Door transparant te zijn over de (voorgenomen) turboliquidatie voorkomt de bestuurder dat er een mogelijke misbruik van de vennootschap ontstaat met de benadeling van de schuldeisers als gevolg. De bestuurder die transparant is jegens de schuldeisers over de (voorgenomen) turboliquidatie handelt hiermee ook overeenkomstig het doel van het conceptwetsvoorstel turboliquidatie zoals besproken in hoofdstuk 1 paragraaf 3.

Paragraaf 2.2.2 Het toewerken naar een turboliquidatie.

In een situatie waarin het bestuur toewerkt naar een turboliquidatie is bij het beoordelen van de ernstig verwijtmaatstaf met name de volgende vraag van belang: heeft het bestuur zijn taken

¹⁶² Hof Arnhem-Leeuwarden 14 februari 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:1017, r.o. 5.8.

¹⁶³ Vgl. Hof Arnhem-Leeuwarden 14 februari 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:1017, r.o. 3.12.

¹⁶⁴ Hof Arnhem-Leeuwarden 14 februari 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:1017, r.o. 3.9.

¹⁶⁵ Hof Arnhem-Leeuwarden 14 februari 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:1017, r.o. 3.12.

¹⁶⁶ Vgl. Hof Arnhem-Leeuwarden 14 februari 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:1017, r.o. 3.12.

¹⁶⁷ Rb. Rotterdam 25 september 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:7743, r.o. 4.4.

¹⁶⁸ Hof Arnhem-Leeuwarden op 12 juli 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:5680, r.o. 5.7. Vooralsnog bestaat er geen eensgezindheid in de jurisprudentie over een algemeen meldplicht voor de bestuurders omtrent het turboliquideren van de vennootschap. Zie bijvoorbeeld de uitspraak van het Hof Arnhem-Leeuwarden op 12 juli 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:5680, r.o. 5.5. In deze rechtszaak ging het om de huurovereenkomst die door bleef lopen na de turboliquidatie van de vennootschap, omdat er geen mogelijkheid bestond voor de tussentijdse opzegging: *“Naar het oordeel van het hof rust er in het algemeen geen verplichting op een huurder om haar verhuurder te melden dat hij voornemens is haar onderneming te staken. Van een waarschuwingsplicht zal eerder sprake zijn wanneer de huurder haar bedrijfsactiviteiten in het gehuurde heeft gestaakt.”* Hof Arnhem-Leeuwarden op 12 juli 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:5680, r.o. 5.5.

onbehoorlijk vervuld, door de vennootschap leeg te halen zonder rekening te houden met de belangen van de (bestaande) schuldeisers, zodat de vennootschap ontbonden kon worden op grond van art. 2:19 lid 4 BW?¹⁶⁹ Hierbij kan de ernstig verwijtmaatstaf vast komen te staan wanneer de bestuurder de vennootschap bewust in een positie heeft gebracht dat zij in de nakoming van een bestaande verbintenis tekort zou schieten.¹⁷⁰ Gezien de belangrijke rol die de bestaande verbintenissen bij het toewerken naar een turboliquidatie en het beoordelen van de ernstig verwijtmaatstaf spelen, vallen de onderstaande toetsingsmaatstaven dan ook onder de tweede situatie zoals geschetst in paragraaf 1.1.

De bestuurder treft in beginsel persoonlijk een ernstig verwijt wanneer hij (financiële) transacties verricht met voorzienbare verhaalsbenadeling voor de bestaande schuldeiser als gevolg.¹⁷¹ De belangrijke criteria voor de ernstig verwijtmaatstaf in dergelijke situatie zullen zijn: de vooropgezette (financiële) constructies en de persoonlijke verwevenheid van de bestuurder met de vennootschap. De persoonlijke verwevenheid van de bestuurder kan ontstaan uit het feit dat deze bestuurder heeft geprofiteerd van de situatie, bijvoorbeeld omdat de uitgekeerde baten (middels een uitkering) uiteindelijk door hem zijn ontvangen, omdat hij ook de aandeelhouder van de vennootschap is.¹⁷²

Een financiële transactie of het goedkeuren van een uitkering aan de aandeelhouders in de voorfase van de turboliquidatie is dus bezwaarlijk wanneer de schuldeisers van de vennootschap daardoor beperkt worden in hun verhaalsmogelijkheden.¹⁷³ In een dergelijke situatie wordt dus geen rekening gehouden met de vordering van de schuldeisers terwijl de benadeling van deze schuldeisers wel te voorzien was.¹⁷⁴ Het bestuur dient dus voorzichtig te zijn met het goedkeuren van de uitkeringen aan de aandeelhouders van de vennootschap conform het bepaalde in art. 2:216 lid 2 BW, indien daardoor te weinig vermogen overblijft om de schuldeisers van de vennootschap te voldoen.¹⁷⁵

Een bestuurshandeling waarbij (alle) activa aan de vennootschap wordt onttrokken teneinde een vennootschap te turboliquideren kan ook aangemerkt worden als 'betalingsonwil'. In de kern gaat

¹⁶⁹ Hof Arnhem-Leeuwarden 7 april 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:2812 r.o. 4.7.

¹⁷⁰ Hof Arnhem-Leeuwarden 7 april 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:2812, r.o. 4.7.

¹⁷¹ Hof Arnhem-Leeuwarden 7 april 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:2812, r.o. 4.8.

¹⁷² Hof Arnhem-Leeuwarden 7 april 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:2812, r.o. 4.8.

¹⁷³ Huizink, in: *GS Rechtspersonen*. Opgemerkt dient te worden dat Huizink van mening is dat de aanwezigheid van 'betalingsonwil' juridisch niet relevant is voor het beoordelen van aansprakelijkheid van bestuurders. Wat wel relevant is, is of de schuldeisers betaald zijn. Volgens Huizink kan betalingsonwil bij een onbetaald gebleven schuldeiser wel bezwaarlijk zijn en als grond voor bestuurdersaansprakelijkheid dienen, omdat het de bestuurders zijn die de betalingen namens de vennootschap doen.

¹⁷⁴ B. Jacobs, 'Ontbinding en (turbo) liquidatie: risico's voor bestuurder, aandeelhouder en vereffenaar', *VFP* 2018/40, afl. 5, p. 13. Hof 's-Hertogenbosch 5 september 2006, ECLI:NL:GHSHE:2006:BA3388. Zie ook HR 23 mei 2014, ECLI:NL:HR:2014:1204, r.o. 3.2.2 waarin de Hoge Raad heeft geoordeeld dat gezien een ernstig risico van insolventie van de vennootschap er geen substantiële betalingen aan moedervennootschap ten behoeve van managementfees gedaan mochten worden. Of de uitspraak van de HR 4 april 2014, ECLI:NL:HR:2014:829 waarin de overdracht van activa aan zustermaatschappij als onrechtmatig is aangemerkt.

¹⁷⁵ Op grond van dit artikel dient het bestuur zijn goedkeuring te geven voor het doen van uitkeringen van het vermogen van de vennootschap. Alvorens goedkeuring voor een dergelijke uitkering aan de aandeelhouders te verlenen dient de bestuurder er daarom voor waken dat er geen schuldeisers (opzettelijk) uitgesloten of benadeeld worden als gevolg daarvan.

het uiteindelijk om opzettelijke onttrekking van activa aan de vennootschap waarbij het bestuur een belangrijke rol heeft gespeeld.¹⁷⁶ Alleen wanneer de bestuurders dienaangaande kennelijk aannemelijk kunnen maken dat de vennootschap niet in staat was om aan haar verplichtingen te voldoen en dat de betrokken bestuurders geen verwijt treft voor de onttrokken activa, valt hen geen ernstig verwijt te maken van de onbetaald gebleven vorderingen van de vennootschap, als gevolg van het onttrokken kapitaal.¹⁷⁷

Paragraaf 2.2.3 Selectieve betalingen.

Van selectieve betaling kan sprake zijn wanneer de schulden van de schuldeisers van de vennootschap willekeurig worden betaald, zonder dat deze schuldeisers wettelijke voorrang op de betalingen hebben, en de vennootschap daardoor niet in staat is om aan al haar schuldeisers te voldoen.¹⁷⁸ De toetsingsmaatstaf voor persoonlijke bestuurdersaansprakelijkheid bij selectieve betalingen is afhankelijk van de mate waarin de bestuurder actief heeft bewerkstelligd dat de vennootschap haar contractuele verplichtingen tegenover de schuldeiser niet nakwam.¹⁷⁹ Aangezien het hier wederom gaat om de belangen van de bestaande schuldeisers valt deze toetsingsmaatstaf onder de tweede situatie zoals beschreven in paragraaf 1.1.

In een situatie waarin een turboliquidatie in de rede ligt en er nog wel baten aanwezig zijn in de vennootschap maar die baten tevens de schulden van die vennootschap onvoldoende dekken, is het haast onontkoombaar dat een bestuurder namens de vennootschap selectieve betalingen verricht.¹⁸⁰ Het bestuur komt daarin een zekere vrijheid toe om de betalingen van schuldeisers te prioriteren. Deze vrijheid wordt alleen beperkt door de regel dat er rekening moet worden gehouden met de wettelijke voorrangsregels en het beginsel van de gelijkheid van crediteuren.¹⁸¹ Met andere woorden het bestuur mag bepaalde schuldeisers in beginsel niet bevoordelen ten opzichte van de andere schuldeisers bij het doen van betalingen.

Bij het doen van betalingen dient er dus ook rekening gehouden te worden met de door de wet erkende rangorde van de schuldeisers.¹⁸² Aldus, is er evenmin sprake van ernstig persoonlijk verwijt of onrechtmatige selectieve betalingen, voor zover eerst preferente crediteuren zijn betaald.¹⁸³ Het bestuur van de vennootschap kan daarom in de voorfase van de turboliquidatie ervoor kiezen om allereerst de preferente schuldeisers te voldoen, zonder dat deze handeling

¹⁷⁶ Huizink, in: *GS Rechtspersonen*.

¹⁷⁷ Huizink, in: *GS Rechtspersonen*.

¹⁷⁸ Y.L.L.A.M. Delfos-Roy, 'Selectieve betaling', *Ondernemingsrecht* 2007, afl 4., p. 125.

¹⁷⁹ HR 26 maart 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK9654 (Zandvliet/ING), r.o. 4.1.2.

¹⁸⁰ Hof Den Haag 25 augustus 2020, ECLI:NL:GHDHA:2020:1490. r.o. 12. Zie ook de uitspraak van HR 26 maart 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK9654, r.o. 4.1.1 (Zandvliet/ING) waarin de Hoge Raad het volgende heeft bepaald: *"het hof eraan heeft voorbijgezien dat het een bestuurder in beginsel vrijstaat om op grond van een eigen afweging, rekening houdend met de belangen van de betrokken schuldeisers en die van de vennootschap, op basis van alle omstandigheden van het geval te bepalen welke schuldeisers zullen worden voldaan. Subsidiair geldt, aldus het onderdeel, dat in de gegeven omstandigheden [eiser] rekening moest houden met het beginsel van de gelijkheid van crediteuren."*

¹⁸¹ Art. 3:277 BW. Zie ook Rb. Rotterdam 25 september 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:7743, r.o. 4.7, HR 26 maart 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK9654, r.o. 4.1.1 (Zandvliet/ING), zie ook art. 2:276 e.v. BW.

¹⁸² Art. 3:278 BW.

¹⁸³ Hof Den Haag 25 augustus 2020, ECLI:NL:GHDHA:2020:1490, r.o. 12.

gelijk een ernstig persoonlijk verwijt of onrechtmatige handelen oplevert jegens andere schuldeisers.¹⁸⁴

Nadat de schulden van de preferente schuldeisers zijn voldaan en er nog enige baten overblijven, zou het ook een optie kunnen zijn om de schuldeisers met een substantiële vordering te betalen, omdat uit de jurisprudentie blijkt dat juist deze schuldeisers in actie komen via een gerechtelijke procedure.¹⁸⁵ Deze oplossing heeft echter weinig juridische draagkracht en is meer van praktische aard. Juridisch gezien kan deze handeling persoonlijk verwijt opleveren, omdat de bestuurder ernstig rekening mee moet houden dat hier benadeling van de achtergeblevene schuldeisers het gevolg zou zijn.¹⁸⁶ Volgens de jurisprudentie omtrent een onrechtmatige selectieve betaling wordt de onrechtmatigheid van deze selectieve betalingen bewezen indien de benadeelde schuldeiser aannemelijk kan maken dat het bestuur geen rekening heeft gehouden met zijn belangen en de vordering die deze schuldeiser had op de vennootschap.¹⁸⁷

Paragraaf 3 Tussentijdse conclusie op basis van de gevonden jurisprudentie.

In dit hoofdstuk is onderzocht welke omstandigheden zouden kunnen leiden tot een voldoende ernstig verwijt van een bestuurder bij een vordering door een schuldeiser uit onrechtmatige daad. Allereerst is er ingegaan op de algemene situaties van onbehoorlijke taakvervulling die tot de externe bestuurdersaansprakelijkheid op grond van art. 6:162 BW kunnen leiden. Vervolgens zijn de toetsingsmaatstaven voor ernstig verwijtmaatstaaf in de jurisprudentie geanalyseerd.

In dit hoofdstuk concludeer ik dat de jurisprudentie omtrent externe bestuurdersaansprakelijkheid bij een turboliquidatie in hoofdlijnen inhoudelijk niet veel verder is ontwikkeld sinds de algemene arresten omtrent externe bestuurdersaansprakelijkheid zoals het arrest Ontvanger/Roelofsen. De criteria die de Hoge Raad in deze standaardarresten heeft ontwikkeld vormen dan ook nog steeds de basis voor de beoordeling van bestuurdersaansprakelijkheid bij turboliquidaties.

Wat wellicht wel een novum is, is een vorm van meldplicht van de (voorgenomen) turboliquidatie teneinde schuldeisers te bewegen om actie te ondernemen tegen de voor hen schadelijke gevolgen van een dergelijke turboliquidatie.

¹⁸⁴ Hof Den Haag 25 augustus 2020, ECLI:NL:GHDHA:2020:1490, r.o. 12.

¹⁸⁵ M.Y. Nethe, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen* (zie de toelichting van Nethe in de voetnoot 12), Deventer: Kluwer 2013, p. 5.

¹⁸⁶ Y.L.L.A.M. Delfos-Roy, 'Selectieve betaling', *Ondernemingsrecht* 2007, afl 4., p. 125-131.

¹⁸⁷ Rb. Rotterdam 2 oktober 2020, ECLI:NL:RBROT:2020:9726, r.o. 5.13. Hierbij dient opgemerkt te worden dat er nog weinig uitspraken zijn geweest over de omstandigheden die kunnen leiden tot een onrechtmatige selectieve betaling. Wat het arrest van de Hoge Raad van 12 april 2019 kan verklaren, omdat de Hoge Raad daarin heeft bepaald dat het onderwerp rechtsbetrekking uit onrechtmatige daad wegens selectieve betaling gezien art. 81 lid 1 RO niet tot cassatie kan leiden en niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling. HR 12 april 2019, ECLI:NL:HR:2019:570, r.o. 3. Aangezien er nog niet veel jurisprudentie is geweest over de rechtsbetrekkingen uit onrechtmatige daad wegens selectieve betaling is het nog maar de vraag in hoeverre rechtsontwikkeling op dit moment nodig is. Immers, de rechtsontwikkeling is pas noodzakelijk wanneer de verschillende feitenrechtters vergelijkbare feiten anders interpreteren en verschillend toepassen aan een wettelijke bepaling. Zie W.A. Westenbroek, *Bestuurdersaansprakelijkheid in theorie*. 2.3.4 Art. 81 lid 1 Wet RO, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Op basis van de geanalyseerde jurisprudentie, waarin turboliquidatie nader is beschouwd, is het alsnog moeilijk te bepalen waar de grens ligt van de bestuurlijke beleidsruimte ten opzichte van de aansprakelijkheid, omdat deze grens sterk afhangt van alle omstandigheden van het geval. De omstandigheden die een belangrijke rol zouden kunnen spelen bij het aangaan van nieuwe verbintenissen door het bestuur namens de vennootschap in de voorfase van de turboliquidatie zijn: het aangaan van nieuwe verbintenissen in strijd met de Beklamelnorm en het onvoldoende inzicht hebben in de financiële situatie van de vennootschap. De omstandigheden die een belangrijke rol zouden kunnen spelen bij het beoordelen van de ernstig verwijtmaatstaf in de voorfase van de turboliquidatie ten opzichte van bestaande verbintenissen zijn: er is geen rekening gehouden met de (contractuele/financiële) belangen van de schuldeisers, turboliquidatie is verdekt uitgevoerd, het bestuur heeft onrechtmatig toegewerkt naar een turboliquidatie en er zijn selectieve betalingen verricht.

Daarnaast is het opvallend dat het zelden voorkomt dat de schuldeisers de bestuurder ter zake van zijn handelen succesvol persoonlijk een ernstig verwijt kunnen maken in geval van turboliquidatie, bijvoorbeeld in geval van het aanwenden van de baten ter voldoening van de andere schuldeisers (selectieve betaling).¹⁸⁸ Uit de jurisprudentie blijkt dat voor een geslaagde vordering de schuldeisers substantieel bewijs moeten overleggen van 1) het bestaan hun vordering en 2) de onrechtmatigheid van de handeling door en de ernstig verwijtbaarheid van de bestuurder.

¹⁸⁸ Rb. Rotterdam 2 oktober 2020, ECLI:NL:RBROT:2020:9726, 5.13.

Hoofdstuk 3. Mogelijkheden tot risicoafdekking.

In dit hoofdstuk worden twee voorbeelden gegeven waarin een bestuurder zijn aansprakelijkheidsrisico's in geval van een turboliquidatie zou kunnen beperken. Met het oog op de afbakening van onderhavig onderzoek blijft de beschouwing van deze mogelijkheden echter beperkt.

Paragraaf 3.1 Een duidelijke taakverdeling.

Naarmate het bestuurlijk orgaan van de vennootschap groter wordt, zorgt een duidelijke (interne) taakverdeling ervoor dat de 'overige' bestuurders slechts onder bijzondere omstandigheden een ernstig verwijt treft.¹⁸⁹ Een dergelijke taakverdeling kan bijvoorbeeld in de statuten of – indien de statuten dit toelaten - in het bestuursreglement of bij besluit worden uitgewerkt.¹⁹⁰ Uitgangspunt blijft nog wel dat de andere bestuurders medeverantwoordelijkheid dragen en dat onderwerpen die van wezenlijk belang zijn voor de vennootschap (zoals het financiële beleid) een taak zijn van de gezamenlijke bestuurders.¹⁹¹ Maar bij een duidelijke taakverdeling ligt de primaire verantwoordelijkheid in beginsel bij de aangewezen bestuurders.¹⁹²

Paragraaf 3.2 Informeren schuldeisers en exonerationbeding.

Ondanks de slechte financiële situatie van de vennootschap kan er alsnog een verwachting bestaan bij het bestuur dat de vennootschap winst zal genereren. Onder deze omstandigheden zal het bestuur daarom proberen de vennootschap te financieren met leningen en kredieten van nieuwe investeerders.¹⁹³ Uit de bovenstaande analyse van de jurisprudentie blijkt dat, omdat het bestuur bekend is met de (mogelijke) vooruitzichten en de (slechte) financiële situatie van de vennootschap, het bestuur een weloverwogen afweging dient te maken over de vraag of de vennootschap verhaal kan bieden aan de nieuwe schuldeisers bij het aangaan van nieuwe verbintenissen namens de vennootschap (de Beklamelnorm).

In een situatie waarin de vennootschap in een slechte financiële toestand verkeert, is het niet uit te sluiten dat zij op een gegeven moment en ondanks het extra aangetrokken kapitaal alsnog geturboliquideerd moet worden. Hoewel dit niet altijd is te voorzien kan het enkele feit dat het bestuur zwijgt over de financiële moeilijkheden van de vennootschap, bij het aangaan van de nieuwe verbintenissen in de periode vóór de turboliquidatie, ernstig verwijtbaar handelen opleveren volgens de Beklamelnorm.¹⁹⁴

¹⁸⁹ M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 498.

¹⁹⁰ H. Beckman en C.T. Schouwenburg, *Actueel vennootschapsrecht voor BV en NV*, VUGA Uitgeverij B.V.: 's-Gravenhage, 1989, p. 37.

¹⁹¹ Art. 2:9 lid 2 BW en Asser/ Van Solinge/ Nieuwe Weme 2-IIb, 2019. Voor een succesvolle disculpatie dient de bestuurder, gelet op het bepaalde in art. 2:9 lid 2 BW, ook aantonen dat hij niet nalatig is geweest in het treffen van maatregelen om de gevolgen van onbehoorlijk bestuur af te wenden. Zie ook J. Roest, in: *T&C BW 2013*, art. 2:9 BW, aant. 3.

¹⁹² Art. 2:9 lid 1 BW (tweede volzin) en M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 498.

¹⁹³ M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 316.

¹⁹⁴ M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 316.

Door transparant te zijn over de slechte financiële toestand van de vennootschap richting de schuldeisers zorgt het bestuur voor duidelijkheid over het (verhoogde financiële) risico en maakt dus ook de eventuele schade, als gevolg van de turboliquidatie van de vennootschap, voorzienbaar. Als peildatum waarop het bestuur dit zal moeten overwegen zal de datum van belang zijn, waarop het bestuur in elk geval redelijkerwijs had moeten voorzien dat de vennootschap niet aan deze nieuwe verplichtingen zou kunnen voldoen en geen verhaal zou kunnen bieden voor de, als gevolg van de niet-nakoming door de vennootschap, door de schuldeiser te lijden schade (zie hierover meer in hoofdstuk 2 paragraaf 2.1.1).

Het bestuur kan ook een stap verder gaan en een exoneratiebeding opnemen in de nieuwe overeenkomsten tussen de vennootschap en de derde(n).¹⁹⁵ In hoeverre de wederpartij open zal staan voor een dergelijke clause is natuurlijk niet te voorspellen, omdat dit ten koste van haar rechten gaat. Maar middels een exoneratiebeding kan de bestuurder in elk geval de gevolgen van de eventuele onrechtmatige daad voor de vennootschap bij een turboliquidatie beperken.¹⁹⁶ In een exoneratiebeding kan de bestuurder bijvoorbeeld als voorwaarde stellen dat de vennootschap niet of slechts beperkt (bijvoorbeeld ter hoogte van een concreet verzekerd bedrag) schadeplichtig zal zijn.¹⁹⁷

Met deze exoneratiebepaling kan dus in elk geval de aansprakelijkheid van de vennootschap beperkt worden, maar kunnen ook haar bestuurders beroep doen op deze exoneratiebeding? De bestuurder, die namens de vennootschap een overeenkomst is aangegaan met een derde, treedt in zijn hoedanigheid als bestuurder op en kan worden gezien als formeel partij bij deze overeenkomst.¹⁹⁸ De rechtsgevolgen van de overeenkomst ten aanzien van derden (zie ook art. 6:248 e.v. BW) werken doorgaans alleen op de materiele partijen van de overeenkomst.¹⁹⁹ Ondanks het feit dat in de literatuur het bestuur (en dus ook de bestuurders) als een orgaan van de vennootschap wordt 'vereenzelvigd' met de schuldenaar, acht ik de kans zeer gering dat er aangenomen kan worden dat deze exoneratiebeding bij wijze van derdenbeding ook geldt voor de bestuurders van de vennootschap.²⁰⁰

¹⁹⁵ In het algemeen wordt aangenomen dat een exoneratiebeding ook kan worden opgenomen ten aanzien van schade ten gevolge van een onrechtmatige daad. Vgl. G.T. de Jong, H.B. Krans en M.H. Wissink, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 171.

¹⁹⁶ G.T. de Jong, H.B. Krans en M.H. Wissink, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 170. Daarbij dient opgemerkt te worden dat een exoneratiebeding ook door de rechter wordt getoetst aan de goede zeden via art. 3:40 BW en de eisen van redelijkheid en billijkheid via art. 6:2 BW.

¹⁹⁷ G.T. de Jong, H.B. Krans en M.H. Wissink, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 170.

¹⁹⁸ Vgl. Asser/Hartkamp/Sieburgh 6-III, 2018/514.

¹⁹⁹ Vgl. Asser/Hartkamp/Sieburgh 6-III, 2018/514.

²⁰⁰ G.T. de Jong, H.B. Krans en M.H. Wissink, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 172. In beginsel scheidt een overeenkomst slechts verbintenissen tussen de partijen die deze overeenkomst aangaan. De Hoge Raad wil daarom de doorwerking van exoneraties beperken en alleen bij wijze van uitzondering en afhankelijk van een bepaalde casuïstiek toekennen. Vgl. Asser/Hartkamp/Sieburgh 6-III, 2018/514.

Hoofdstuk 4. Aanbeveling.

Paragraaf 4.1 Aanbevelingen voor de (rechts)praktijk.

Wanneer de activiteiten van de rechtspersoon zijn gestaakt of de geplande activiteiten uitblijven wordt het uiteindelijk financieel onaanvaardbaar om de vennootschap in 'leven' te houden.²⁰¹ De ontbinding van deze rechtspersoon is dan veelal wenselijk. Een turboliquidatie is een snelle ontbinding van een rechtspersoon krachtens het besluit van de algemene vergadering conform art. 2:19 lid 1 sub a BW. Het snelle karakter van deze ontbindingswijze ("turbo") bestaat uit het feit dat er na ontbinding geen vereffening van het vermogen van de vennootschap noodzakelijk is en dat de rechtspersoon ophoudt te bestaan op het tijdstip van haar ontbinding, mits zij ten tijde van die ontbinding geen baten meer heeft conform art. 2:19 lid 4 BW.

In de praktijk ligt de constateringsbevoegdheid van het feit of er nog baten aanwezig zijn in de vennootschap bij het bestuur. Daarom moet het bestuur alle mogelijke/aanwezige baten in kaart brengen en deze ook naar behoren vereffenen alvorens de algemene vergadering het ontbindingsbesluit kan nemen. De concrete rechtsregel luidt dan ook als volgt: het bestuur dient alle (toekomstige en/of bestaande) baten in de voorfase van de turboliquidatie feitelijk en naar behoren te vereffenen alvorens de vennootschap geturboliquideerd kan worden door het ontbindingsbesluit van de algemene vergadering.

Voor het begrip 'baten' zoals bepaald in art. 2:19 lid 4 BW is geen eenduidige definitie gegeven door de wetgever en in de literatuur is geen eenduidige juridische kwalificatie te vinden. In de jurisprudentie is het begrip 'baten' zeer ruim geïnterpreteerd. Na een uitgebreide analyse van de jurisprudentie en de literatuur is het duidelijk geworden dat het bestuur niet alleen dient te letten op de balansposten maar op alle vermogensbestanddelen van de vennootschap, omdat deze ook als 'baten' gekwalificeerd kunnen worden.²⁰²

Tot en met het moment van de ontbinding bestaat de gefaseerde afwikkeling van het vermogen van de vennootschap door het bestuur daarom uit het te gelde maken van de materiële/immateriële activa (zoals goodwill en klantenbestand) en het innen van alle mogelijke (rechts-)vorderingen.²⁰³ Alleen wanneer er geen enkele baten aanwezig zijn houdt de vennootschap op het moment van het ontbindingsbesluit op te bestaan.²⁰⁴

Uit de richtinggevende externe bestuurdersaansprakelijkheids-arresten kan verder afgeleid worden dat voor het beoordelen van de ernstig verwijtmaatstaf alle omstandigheden van het geval maar met name ook de belangen van de schuldeisers van belang zullen zijn.²⁰⁵ Zowel uit de wetsgeschiedenis als uit de jurisprudentie blijkt dat de bestuurder in de voorfase van de turboliquidatie in elk geval een gedegen onderzoek moet verrichten naar de belangen van de

²⁰¹ M.Y. Nethe, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen*, Deventer: Kluwer 2013, p. 6.

²⁰² P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 441.

²⁰³ Hof Arnhem-Leeuwarden 12 juli 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:5680, r.o. 3.6.

²⁰⁴ Art. 2:19 lid 4 BW.

²⁰⁵ HR 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758 r.o. 3.5 (Ontvanger/Roelofsen) en HR 10 januari 1997, ECLI:NL:HR:1997:ZC2243, r.o. 3.3.1 (Staleman/Van de Ven) en HR 6 oktober 1989, ECLI:NL:HR:1989:AB9521 (Beklamel).

schuldeisers. De bestuurders dienen zich in de voorfase van de turboliquidatie van een vennootschap dus verantwoord te gedragen naar de schuldeisers.

Verantwoord ondernemerschap gaat telkens om zorgvuldigheidsvragen.²⁰⁶ In hoofdzaak gaat het steeds om de vragen of het bestuur een redelijk inzicht heeft in de vermogenspositie van de vennootschap?²⁰⁷ Dan wel in hoeverre de beleidskeuze goed is overwogen en voldoende onderbouwd? Of in hoeverre de bestuurders naar willekeur handelen en rechts- en machtsmisbruik achterwege is gebleven?²⁰⁸

Met het conceptwetsvoorstel turboliquidatie zullen de schuldeisers meer middelen hebben om de nodige informatie te verkrijgen over de financiële toestand van de geturboliquideerde vennootschap.²⁰⁹ Daarom is het belangrijk dat de bestuurders een weloverwogen beslissing maken over het vermogen van de (te ontbinden) vennootschap en al dan niet een alternatief voor de turboliquidatie. Het alternatief voor de turboliquidatie kan uiteraard zijn een reguliere ontbinding, gevolgd door een vereffening indien er nog voldoende baten aanwezig zijn.

Paragraaf 4.2 Antwoord op de centrale vraag.

Op basis van het verrichte onderzoek kan ik concluderen dat bij een turboliquidatie van een vennootschap de bestuurders de meeste (privé) aansprakelijkheidsrisico's jegens de schuldeisers lopen wanneer er **geen** rekening is gehouden met de (mogelijke) benadeling van schuldeisers bij de afwikkeling van de bestaande verbintenissen in de voorfase van de turboliquidatie of bij het te lichtvaardig aangaan van de nieuwe verbintenissen (al dan niet in de voorfase van de turboliquidatie).

Maar welke omstandigheden dragen nou bij aan de toerekenbaarheid van het onbehoorlijk bestuur aan een bestuurder in die zin dat zij bijdragen aan het aannemen van een persoonlijk ernstig verwijt bij een turboliquidatie jegens de schuldeisers op grond van art. 6:162 BW? Het zal veelal afhangen van de concrete omstandigheden van het geval of in die gevallen aan een bestuurder een voldoende ernstig verwijt kan worden gemaakt. De volgende toetsingsmaatstaven kunnen echter bijdragen aan de toerekenbaarheid van de ernstig verwijtmaatstaf:

- indien de bestuurder, ondanks een bepaalde voorkennis, over (de financiële toestand van) de vennootschap, een verbintenis namens de vennootschap aangaat, waarvan hij weet of redelijkerwijs kan voorzien dat de vennootschap deze verbintenis niet na zal komen;
- indien de bestuurder geen redelijk inzicht heeft in de financiële toestand (aanwezige baten, bestaande schuldeisers, de stand van de liquiditeiten en het vermogen) van de

²⁰⁶ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 421-424.

²⁰⁷ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 209.

²⁰⁸ P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 424.

²⁰⁹ De Minister voor Rechtsbescherming, 'Voorontwerp. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod.', overheid.nl 28 juni 2021 p. 6-7.

- vennootschap, omdat de bestuurder dan geen weloverwogen keuzes kan maken in het belang van de vennootschap en haar schuldeisers;
- indien het bestuur onvoldoende of helemaal geen onderzoek heeft gedaan naar de aanwezigheid van baten in de vennootschap, noch rekening heeft gehouden met de eventuele contractuele verplichtingen van de vennootschap (en de daaraan verbonden zekerheid voor de schuldeisers) met als gevolg dat de schuldeisers zijn beperkt in hun verhaalsmogelijkheden/verhaalspositie;
 - indien het bestuur de schuldeisers niet heeft ingelicht over de (voorgenomen) turboliquidatie hetgeen bij deze schuldeisers heeft geleid tot schade;
 - indien het bestuur de vennootschap bewust in een positie heeft gebracht dat zij in de nakoming van een bestaande verbintenis tekort zou schieten.²¹⁰ Deze situatie kan bijvoorbeeld ontstaan in gevallen waarin: onrechtmatige (financiële) transacties namens de vennootschap zijn verricht en/of er activa opzettelijk is onttrokken aan de vennootschap; of
 - indien het bestuur geen rekening heeft gehouden met de belangen van de schuldeisers en hun vorderingen op de vennootschap, bij het doen van betalingen aan andere schuldeisers of bij het doen van een uitkering aan de aandeelhouder/moedervenootschap.

²¹⁰ Hof Arnhem-Leeuwarden 7 april 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:2812, r.o. 4.7.

Literatuurlijst

Boeken

Asser/Maeijer/Kroeze 2-I, 2015

Mr. J.M.M. Maeijer, mr. M.J. Kroeze *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 2. Rechtspersonenrecht. Deel I. De rechtspersoon*, Deventer: Wolters Kluwer 2015.

Asser/Hartkamp/Sieburgh 6-IV, 2015

Mr. A.S. Hartkamp, mr. Drs. C.H. Sieburgh, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 6. Verbintenissenrecht. Deel IV. De verbintenis uit de wet*, Deventer: Wolters Kluwer 2015.

Asser/Hartkamp/Sieburgh 6-III, 2018

Mr. A.S. Hartkamp, mr. Drs. C.H. Sieburgh, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 6. Verbintenissenrecht. Deel III. Algemeen overeenkomstenrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2018.

Asser/ Van Solinge/ Nieuwe Weme 2-IIb, 2019

prof. Mr. G. van Solinge, prof. Mr. M.P. Nieuwe Weme *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. 2. Rechtspersonenrecht. Deel IIb. NV en BV. Corporate Governance*, Deventer: Wolters Kluwer 2019.

Beckman en Schouwenburg 1989

H. Beckman en C.T. Schouwenburg, *Actueel vennootschapsrecht voor BV en NV*, VUGA Uitgeverij B.V.: 's-Gravenhage, 1989.

Delfos-Roys

Y.L.L.A.M. Delfos-Roy, 'Selectieve betaling', *Ondernemingsrecht* 2007, afl 4., p. 125.

Jacobs

B. Jacobs, 'Ontbinding en (turbo) liquidatie: risico's voor bestuurder, aandeelhouder en vereffenaar', *VFP* 2018/40, afl. 5.

de Jong, Krans en Wissink 2018

G.T. de Jong, H.B. Krans en M.H. Wissink, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer: Wolters Kluwer 2018.

Van der Heijden & van der Grinten 2013

E.J.J. van der Heijden & W.C.L. van der Grinten, *Handboek voor de naamloze en de besloten vennootschap*, Deventer: Kluwer 2013.

Huizink 2019

J.B. Huizink, *Rechtspersonen, vennootschap en onderneming. Enkele terugkerende categorieën van aansprakelijkheid*, Deventer: Wolters Kluwer 2019.

Kloe 2016

H.J. de Kloe, 'Turboliquidatie: wat is een bate van de rechtspersoon in de zin van artikel 2:19 lid 4 BW?', *M&O* 2016, afl. 7, p. 162.

Kroeze, Timmerman & Wezeman 2019

M.J. Kroeze, L. Timmerman & J.B. Wezeman, *De kern van het ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2019.

Nethe 2013

M.Y. Nethe, *Ontbinding en vereffening van rechtspersonen*, Deventer: Kluwer 2013.

Nethe 2016

M.Y. Nethe, *Handboek Notarieel ondernemingsrecht, B.V. en N.V.*, Deventer: Wolters Kluwer 2016.

Nethe 2021

M.Y. Nethe, 'Ontmantelingsakkoord: een voorstel tot invoering van een gedwongen schuldregeling voor (vrijwel) inactieve rechtspersonen', *WPNR* 2021, afl. 7324.

Nethe 2017

M.Y. Nethe, 'Reuring rond turboliquidatie', *Ondernemingsrecht* 2017, afl. 174.

Polak 2017

N.J. Polak en bewerkt door M. Pannevis, *Insolventierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Raaijmakers 2017

M.J.G.C. Raaijmakers, *Ondernemingsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Renssen 2016

S. Renssen, *De turboliquidatie van de Besloten Vennootschap*, Deventer: Wolters Kluwer 2016.

Renssen 2016

S. Renssen, *Turboliquidatie. Een korte introductie*, Boom juridisch: Den Haag 2016.

Schilfgaarde 2017

P. van Schilfgaarde en bewerkt door J. Winter, J.B. Wezeman en Jean Schoonbrood, *Van de BV en de NV*, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Smid 2002

C.C. Smid, 'De turboliquidatie van een vennootschap', *V&O* 2002, afl. 1.

Strik 2010

D.A.M.H.W. Strik, *Grondslagen bestuurdersaansprakelijkheid*, Deventer: Kluwer 2010.

Verburg 2015

Prof. mr. L. G. Verburg, *De bestuurder van de NV of BV*, Boom Juridische Uitgevers: Den Haag, 2015.

Westenbroek 2017

W.A. Westenbroek, *Bestuurdersaansprakelijkheid in theorie. Over rechtsvorming en taal, onbehoorlijk bestuur, onrechtmatige daad en ernstig verwijt*, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Parlementaire documenten

Kamerstukken II 1991/92, 22 482, nr. 3.

Kamerstukken II 1992/93, 22 482, nr. 7.

Kamerstukken I 2010/11, 31 763, C.

Elektronische bronnen

S. Dekker

S. Dekker, 'Kamerbrief over voorgenomen wetswijziging Turboliquidatie van rechtspersonen', rijksoverheid.nl 7 oktober 2019.

Eikelenboom & van der Boon

S. Eikelenboom & V. van der Boon, 'Actie tegen nieuwe fraudevorm met 'plof-bv's', fd.nl 5 september 2016.

Huizink, in: *GS Rechtspersonen*

J.B. Huizink, '28.2.1 Betalingsonwil', *Groene Serie Rechtspersonen*, Deventer: Wolters Kluwer.

Ministerie van Financiën

Ministerie van Financiën, 'Analyse (turbo)liquidaties', rijksoverheid.nl 7 oktober 2019.

de Minister voor Rechtsbescherming

De Minister voor Rechtsbescherming, 'Memorie van Toelichting. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021.

de Minister voor Rechtsbescherming

De Minister voor Rechtsbescherming, 'Voorontwerp. Wet tot tijdelijke wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met het vergroten van transparantie bij de ontbinding van rechtspersonen zonder baten en de invoering in dat kader van de mogelijkheid van een civielrechtelijk bestuursverbod', overheid.nl 28 juni 2021.

Ministerie van Justitie en Veiligheid S. Dekker

Ministerie van Justitie en Veiligheid S. Dekker, 'Kamerbrief over voorgenomen wetswijziging Turboliquidatie van rechtspersonen', rijksoverheid.nl d.d. 7 oktober 2019.

Rendement uitgeverij BV

Rendement BV, 'Bestuurder bv aansprakelijk na turboliquidatie', rendement.nl 11 augustus 2020.

Rijksoverheid.nl

'Betere bescherming schuldeisers bij snelle ontbinding bedrijven', rijksoverheid.nl 7 oktober 2019.

Roest

J. Roest, commentaar op art. 2:19 BW, in: J. Roest, *Tekst & Commentaar Burgerlijk Wetboek*, Deventer: Wolters Kluwer 2014.

Roest

J. Roest, commentaar op art. 2:9 BW, in: J. Roest, *Tekst & Commentaar Burgerlijk Wetboek*, Deventer: Wolters Kluwer 2013.

Westenbroek

Zie W.A. Westenbroek, *Bestuurdersaansprakelijkheid in theorie. 2.3.4 Art. 81 lid 1 Wet RO*, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Jurisprudentie

Hoge Raad

Hoge Raad 3 april 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC0564 (Waning/Van der Vliet)
Hoge Raad 10 januari 1997, ECLI:NL:HR:1997:ZC2243 (Staleman/Van de Ven)
Hoge Raad 31 oktober 1997, ECLI:NL:HR:1997:ZC2480 (Andeweg)
Hoge Raad 26 februari 1988, ECLI:NL:HR:1988:AD0214 (van Heek)
Hoge Raad 2 oktober 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2727
Hoge Raad 6 oktober 1989, ECLI:NL:HR:1989:AB9521 (Beklamel)
Hoge Raad 29 november 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE7011 (Schwandt/Berghuizer Papierfabriek)
Hoge Raad 26 maart 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO2779 (Zohar Foods)
Hoge Raad 8 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0758 (Ontvanger/Roelofsen)
Hoge Raad 20 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC4959 (Willemsen/NOM)
Hoge Raad 26 maart 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK9654 (Zandvliet/ING)
Hoge Raad 3 december 2010, ECLI:NL:HR:2010:BN9461 (Antillian Family Foods)
Hoge Raad 23 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5881 (Spaanse Villa)
Hoge Raad 4 april 2014, ECLI:NL:HR:2014:829 (Air Holland)
Hoge Raad 23 mei 2014, ECLI:NL:HR:2014:1204 (Kok Bouwbedrijf)
Hoge Raad 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2628 (Tulip Air)
Hoge Raad 5 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2627 (RCI Financial Services)
Hoge Raad 18 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3636 (Hoeksma/Trade)
Hoge Raad 12 april 2019, ECLI:NL:HR:2019:570
Hoge Raad 17 januari 2020, ECLI:NL:HR:2020:73

Gerechtshof

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 5 september 2006, ECLI:NL:GHSHE:2006:BA3388
Gerechtshof Amsterdam 31 maart 2011, ECLI:NL:GHAMS:2011:BQ1156
Rechtbank Groningen 5 augustus 2011, ECLI:NL:RBGRO:2011:BR4855.
Gerechtshof 's-Gravenhage 6 september 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BX7085
Gerechtshof Amsterdam 19 maart 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:CA3126
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 24 juni 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:1384
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 1 februari 2016, ECLI:N:GHARL:2016:593

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 12 juli 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:5680
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 14 februari 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:1017
Gerechtshof Den Haag 17 juli 2018, ECLI:NL:GHDHA:2018:1677
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 17 maart 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:2341
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 7 april 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:2812
Gerechtshof Den Haag 25 augustus 2020, ECLI:NL:GHDA:2020:1490
Gerechtshof Den Haag 12 januari 2021, ECLI:NL:GHDHA:2021:89

Rechtbank

Rechtbank Middelburg 20 februari 2012, ECLI:NL:RBMID:2012:BX7932
Rechtbank Midden-Nederland 1 februari 2012, ECLI:NL:RBMID:2012:BV3422
Rechtbank 's-Hertogenbosch 21 maart 2012, ECLI:NL:RBSHE:2012:BV8844
Rechtbank Midden-Nederland 14 oktober 2015, ECLI:NL:RBMNE:2015:9906
Rechtbank Den Haag 22 februari 2019, ECLI:NL:RBDHA:2019:1590
Rechtbank Rotterdam 25 september 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:7743
Rechtbank Gelderland, 6 mei 2020, ECLI:NL:RBGEL:2020:2441
Rechtbank Rotterdam 2 oktober 2020, ECLI:NL:RBROT:2020:9726

Parket bij de Hoge Raad

A-G Timmerman de Hoge Raad 6 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3636
A-G van Peurse de Hoge Raad 31 januari 2020, ECLI:NL:PHR:2020:103